

Millî Reasürans T.A.Ş.
adına sahibi
Cahit NOMER

İnceleme Kurulu
BAŞKAN
Toygun DAĞLIER
ÜYE
Barbaros YALÇIN
ÜYE
Candan EVREN
ÜYE
Hüseyin YUNAK

Yazı İşleri Müdürü
Y. Kemâl ÇUHACI

İnceleme Kurulu Sekreteri
Gonca GÜNiŞİK

Basın Yayın Koordinatörü
Deniz GÜNEY

Dizgi
Gonca GÜNiŞİK

Renk Ayrımı
3B GRAFİK

Baskı
CEYMA MATBAASI

Merkez
Teşvikiye Cad.43/57
80200 Teşvikiye / İstanbul

Tel : 0-212-231 47 30 / 3 hat
E.mail : reasuror@millire.com
Internet : <http://www.millire.com>

3 ayda bir yayınlanır.

Dergide yer alan yazıların
içeriğinden yazı sahipleri
sorumludur.

İÇİNDEKİLER

Kaya Baylav	5
Yüksek Enflasyonlu Ülkelerde Özel Hayat Sigortacılığı Uygulamaları ve Türkiye Üzerine Çözüm Önerileri	6
Millenium ve Sigortacılık Sektörü Üzerindeki Muhtemel Etkileri	28
Sigortalının Görevi ya da Dava ve Say Masrafları	35
Yabancı Basından Haberler	48
İndeks	50

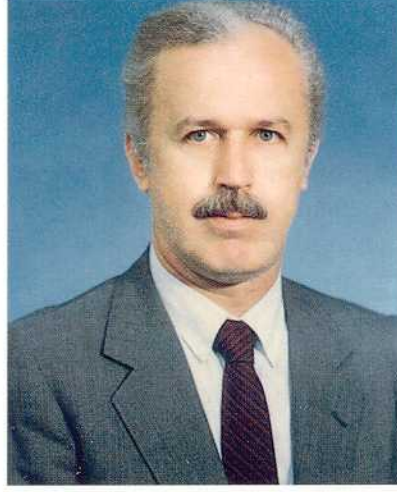
Reasürör Gözüyle

Ülkemizde uzun yıllardır devam eden yüksek enflasyon, ekonomik bir olay olmakla beraber aynı zamanda sosyal, siyasal ve hatta kültürel etkileri olabilen çok önemli bir olgudur. Genellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde söz konusu olabilen yüksek enflasyon, doğal olarak, sigortacılık sektörü üzerinde de olumsuz etkilerde bulunacaktır. Şirketimiz tarafından düzenlenen Sigortacılık Sektörü Bilimsel Çalışma Yarışması'nda Jüri tarafından finale kalmaya değer bulunan ve Sayın Murat Akbalık, Sayın Batu Tunay ve Sayın Mustafa Uzuner tarafından hazırlanmış "Yüksek Enflasyonlu Ülkelerde Özel Hayat Sigortacılığı Uygulamaları ve Türkiye Üzerine Çözüm Önerileri" adlı Çalışma, enflasyonun etkilerini çeşitli boyutlarda incelemekte, ülkemizdeki Hayat sigortacılığının durumunu açıkladıktan sonra çözüm önerilerinde bulunmaktadır.

2000 yılına çok az bir zaman kala, bilgisayarlardaki tarih hanesinin dört yerine iki rakamla belirtilmesinin bin yıllık dönemeçte büyük bir felâkete yol açıp açmayacağı, en çok hangi sektörlerin bu olaydan etkileneyeceği, etkilenmesi muhtemel alanlarda felâketin önüne nasıl geçilebileceği, tedbir almak için yeterli zamanın olmaması, bugün bütün dünyanın en çok konuştuğu konular arasında yer almakta ve belki de en önde geleni olmaktadır. Millenium olarak da ifade edilen bu sorun, özellikle bilgisayara fazlasıyla bağımlı toplumlarda daha fazla tahrip edici olacak, taraflar ve üçüncü şahıslar, en ufak bir sorun çıktığında konuyu mahkemelere havale edeceklerdir. Bu sonuç, daha çok Batılı sigorta piyasalarında göze çarpmakta, sigorta şirketleri, hasar ve tazminat taleplerine karşı neler yapılabileceği üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Reasürör Dergisi olarak, bu konuda özellikle yabancı kaynaklarda çıkan makalelerden derlenmiş bir yazıyı bu konuya ilgi duyanların bilgisine sunmaya çalıştık. Ancak, bu çalışmayı yaparken, Türk Sigortacılık Sektörünün Millenium karşısında ne durumda olduğu ve bu sorunun sektörümüzde ne gibi olumsuz etkileri olabileceği şeklinde iki soruluk bir anket çalışmasına da yer vermeyi düşünmüştük. Maalesef sadece 7 şirketten cevap alabilmemiz nedeniyle, Türk Sigortacılık Sektörünün Millenium hakkında ne düşündüğü ve bu sorun karşısında ne gibi tedbirler almakta oldukları konusuna çalışmamızda yer veremedik.

Nakliyat sigortalarında "Dava ve Say Masrafları", teknik yanı ağır basan ve bugüne kadar üzerinde ayrıntılı bir biçimde durulmamış bir konudur. Nakliyat sigortalarında çalışan ve bu konuda araştırma yapan kişiler için son derece faydalı olacağına inandığımız ve Sayın Mehmet Yazıcı tarafından hazırlanmış "Sigortalının Görevi ya da Dava ve Say Masrafları" adlı çalışma, Dergimizin 30. sayısının diğer bir konusudur.

Reasürör Dergisi olarak onuncu sayımızdan itibaren, her on sayıda bir yayınladığımız ve araştırma yapanlar için oldukça faydalı olduğuna inandığımız İndeks sayfası, 21. sayı ile 30. sayı dahil son 10 sayıda yer alan telif ve çeviri yazıları, konuları itibariyle sınıflandırılmış şekilde içermektedir.

KAYA BAYLAV

1 Nisan 1976'da Şirketimiz Yangın Servisinde işe başlamış, Türk Sigorta Enstitüsü'nde Yangın Branşını bitirdikten sonra 1980 yılında mesleki eğitim amacıyla 1 yıl süre ile Londra'da bulunmuş, döndükten sonra Yangın Servisinde Şef, 1985-1988 yılları arasında Nakliyat Servisinde Müdür Muavini ve Teknik Müdür olarak çalışmış, 1.9.1988 tarihinde tekrar Yangın Servisi Müdürlüğünü üstlenmiş ve 17.8.1998 tarihine kadar da bu görevi başarıyla yapmıştır. İşini gerçekten bilen ve seven, bildiklerini öğretmekten çekinmeyen, dürüst, özverili, ciddi ve yardımsever kişiliğiyle sadece Şirketimizde değil tüm Sektörde de çok sevilen ve sayılan bu değerli arkadaşımızın hiç beklenmeyen bir anda 52 yaşında aramızdan ayrılması çok büyük bir üzüntü yaratmıştır. Sektörümüzde daima hatırlanacak olan Kaya Baylav'a Tanrıdan rahmet, kederli ailesine, tüm dostlarına ve arkadaşlarına sabır ve baş sağlığı dileriz.

MİLLİ REASÜRANS
Türk Anonim Şirketi

Yüksek Enflasyonlu Ülkelerde Özel Hayat Sigortacılığı Uygulamaları ve Türkiye Üzerine Çözüm Önerileri

1. Giriş

Bu çalışma, yüksek ve kronik enflasyon koşullarının geçerli olduğu ülkelerde yapılan hayat sigortacılığı uygulamalarını değerlendirmek ve Türkiye’de enflasyon koşullarında hayat sigortacılığına ilişkin çözüm önerileri üretmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, enflasyonun hayat sigortacılığı üzerindeki etkileri; enflasyonun dinamikleri ve diğer finansal araçlara yansımalarını da içeren bir temele oturtulmuştur. Bu yaklaşımın, makro ekonomik bir olgunun mikro ekonomik etkilerinin araştırılmasında daha gerçekçi bir analize olanak vereceği inancındayız.

Enflasyonun özel hayat sigortacılığına etkileri; “enflasyon ve halkın beklentileri arasındaki etkileşim”, “enflasyon ve makro ekonomik politikalar arasındaki etkileşim” ve “enflasyon ve finansal araçlar arasındaki etkileşim” konularını da ele almayı gerektirmektedir. Enflasyon ve halkın beklentileri arasındaki etkileşimi analiz etmek, enflasyon

koşullarındaki bir hayat sigortası şirketinin müşteri beklentilerini analiz etmesine yardım edecektir. Enflasyon ve makro ekonomik politikalar arasındaki etkileşimi analiz etmek, enflasyon koşullarında hayat sigortası şirketinin geleceğe ilişkin stratejilerini belirlemesini ve yönetsel kararları almasını sağlayacaktır. Enflasyon ve finansal araçlar arasındaki etkileşimi analiz etmek de, enflasyon koşullarında faaliyet gösteren bir hayat sigortası şirketinin mali bünyesini enflasyonun olası etkilerinden korumasını sağlayacaktır. Bu çalışmanın sistematığı bu üç unsurdan oluşmaktadır.

Çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm; enflasyon olgusunun günümüzdeki boyutu, finansal araçların enflasyondan nasıl etkiledikleri ve enflasyonun genel anlamda sigorta sektörüne ve özel olarak da hayat sigorta şirketlerine etkilerini içeren teorik bir yapıdadır. İkinci bölümde, gelişmiş ve gelişen ülkelerin enflasyon koşullarında yürüttükleri hayat sigortacılığı

uygulamalarına değinilmektedir. Son bölümde, Türkiye’de enflasyonun dinamikleri üzerinde durulmakta ve Türkiye’de hayat sigortacılığının durumu ve geleceği değerlendirilmektedir.

2. Enflasyonun Özel Hayat Sigortacılığına Etkileri: Teorik Çerçeve

2.1. Enflasyon Olgusunun Günümüzdeki Boyutu

Çoğunlukla fiyatların genel düzeyindeki istikrarsız artışlar olarak tanımlanan enflasyon olgusu, ekonomi literatüründe çok geniş bir yer tutmaktadır. 1970’lerde dünyada ekonomik büyümenin sınırlarına dayanmasıyla beraber, ekonomik durgunluk ve enflasyonun birlikte yaşanmaya başladığı bir sürece girilmiştir. Stagflasyon (stagflation) olarak da adlandırılan bu süreç, enflasyonun iktisatçılar arasında yeniden çok tartışılan bir sorun olması sonucunu da doğurmuştur (Yeager, 1981: ss.141-166). Söz konusu dönemde, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler

kadar gelişmiş ülkelerin de enflasyonist baskılara maruz kalması göz önünde tutulduğunda; enflasyon konusundaki çalışmaların ve tartışmaların bu denli yoğunlaşmış olmasını anlamak hiç de güç değildir.

1970'lerde birinci ve ikinci petrol şoklarıyla içine girilen enflasyon süreci, ekonomik gelişmişliğe göre ikili bir sistematik içinde değerlendirilmelidir. Gelişmiş ekonomiler, sistemli ekonomik yapıları ile uygulanan politikalara daha kısa zamanda cevap vermiş ve bu ekonomik istikrarsızlık sürecinden az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilere göre nispeten kısa sayılabilecek bir sürede sıyrılabilmektedir. Buna karşılık, ağır yapısal ekonomik sorunların bahsedilen dış şoklarla daha da ağırlaştığı az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler; enflasyonun etkilerinden daha ağır bir şekilde ve daha uzun bir süreyle etkilenmişlerdir ve günümüzde de geçmişe göre azalmış olmakla beraber benzeri sorunları yaşamaya devam etmektedirler (Fisher, 1987).

Az gelişmiş ve gelişen ülkelerdeki enflasyon olgusunun aslında yapısal ekonomik sorunlardan kaynaklanıyor oluşu, bu ülkelerde enflasyonist sürecin genel anlamda "yüksek kronik enflasyon" (high cronical inflation) kavramıyla ifade edilmesine yol açmıştır. Hatta bazı Latin Amerika ülkelerinde enflasyonist baskı-

lar "hiperenflasyon" (hyperinflation) boyutlarına ulaşmıştır (Parasız, 1995). 1980'ler, az gelişmiş ve gelişen ekonomilerde heterodoks ve ortadoks istikrar politikaları yoluyla enflasyonla mücadele yılları olmuştur. 1990'lara gelindiğinde ise enflasyon, az gelişmiş ülkeler için hâlâ bir sorun olmakla birlikte, çoğu gelişen ülkeler enflasyonu dizginlemeyi başarmıştır (Apak, 1993, ss. 66-75 vd.).

Günümüzde enflasyon olgusu dünya ekonomisinin tümü düşünüldüğünde önemi azalmış bir istikrarsızlık türü olarak görülmektedir. 1990'ların başlarında kısa bir süre önce bağımsızlığını kazanmış eski doğu bloku ülkelerinde bile enflasyonist baskılar büyük ölçüde dizginlenmiştir. Oysa 1980'lerde hızlı ekonomik büyüme ve kalkınma konusunda önemli bir mesafe kaydetmiş olan Türkiye, 1990'lara yüksek ve kronik enflasyonun başını çektiği ekonomik sorunlarla girmiştir. Türkiye'nin 1997 yılı sonu itibarıyla yıllık bazda Sudan'dan sonra en yüksek enflasyon oranına sahip ülke olması gerçekten düşündürücüdür.

2.2. Enflasyonun Finansal Aracılara Etkileri

Finansal araçlar göz önünde tutulduğunda, enflasyon önemli bir finansal risk unsuru olarak finansal kararların alın-

masında belirleyici etkiler taşımaktadır. Enflasyonun sermaye maliyetlerini artırması, firmaların yatırımlarını ve dolayısıyla büyümelerini sınırlandırmaktadır. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, eldeki nakit akışının genellikle sermaye maliyetini karşılamaya yetmemesi; firmaların sermaye harcamalarının azalma eğilimine girmesine yol açmaktadır (Moyer vd., 1984). Enflasyon oranının artacağı yönünde beklentilerin hakim olduğu bir ortamda, sermaye maliyetlerinde yükselme eğilimi görülür ve böylelikle sermaye maliyeti enflasyonun etkilerini doğrudan yansıtır (Tunay, 1997).

Enflasyon dolayısıyla sermaye maliyetlerindeki artış, firmaların bilançolarının pasifinde özkaynaklarla dış kaynaklar arasındaki oranın değişmesine yol açar ve dış kaynakların enflasyonist ortamda pahalılaşması yüzünden firmalar özkaynaklarını artırma yoluna giderler (Moyer vd., 1984). Ancak bunun yapılabilmesi için, eğer borsaya kote olan bir firmayı ele alacak olursak, pay senedi sahiplerine daha fazla getiri sunulması gerekir. Daha fazla getiri aynı zamanda daha fazla risk demek olduğundan özkaynakların maliyetleri bu anlamda da artacaktır. Böylece firmalar, aktiflerinden sağladıkları kârları mali bünyelerinde tutarak özkaynaklarının değer kaybetmesini önlemeye

ve bunları yeni yatırımlar için yükseltmeye çalışırlar (Tunay, 1997).

Enflasyonist bir ortamda, fonların değer kaybetmesi firmaların aktiflerini yerine koymasına olanak vermeyeceği için; aktif tabanın kazanç sağlama gücünün (earning power) sürdürülebilmesi kazançların giderek daha fazla bir kısmının alıkonulmasına bağlıdır. Diğer taraftan enflasyon, firmaların çalışma sermayeleri üzerinde de olumsuz etkiler yaratır ve firmaları nispi olarak enflasyon öncesi çalışma sermayesi pozisyonunu sürdürmek amacıyla kazançlarını artırmaya zorlar (Uman, 1988).

Yukarıda yapılan değerlendirmeler, finansal araçlar göz önünde tutulduğunda da bazı değişikliklerle geçerlidir. Bahsedilen değişikliklerin temelinde, finansal araçların ekonomideki rolleri dolayısıyla bilanço yapılarındaki farklılıklar yatmaktadır. Fiyatlardaki artış eğilimi, finansal araçların aktiflerden sağladıkları getiriler ile pasiflerine ödeyecekleri maliyetler arasındaki olumlu farkın azalmasına; yani kârlılığın düşmesine yol açabilir. Finansal araçlar, aktifleri ve pasifleri arasındaki vade yapısını iyi ayarlayamadıklarında kârlardaki azalış eğilimi daha da artacaktır (Kidwell ve Peterson, 1990).

Kârlardaki azalışı; plasmanların geri dönmeme olasılığı, faiz oranlarındaki dalga-

lanmanın beklenen getiriye belirsiz kılması ve milli paranın değer kaybından dolayı bilançoadaki döviz kalemlerinin değerinin değişmesi olarak sıralanabilecek üç risk etkenine bağlamak mümkündür (Tunay, 1997). Enflasyon oranlarındaki artış, bu risk unsurlarının da etkisiyle finansal araçların gelir akımlarında bir azalışa yol açabilir. Diğer taraftan, rasyonel ekonomik birimlerin yüksek enflasyon karşısında yatırım tercihlerini değiştirerek fonlarını, değeri daha istikrarlı diğer aktiflere (döviz, altın, gayrimenkul ve hatta dayanıklı tüketim mallarına) yönlendirmesi olasıdır. Bahsedilen her iki etki de, finansal araçların likidite açıklarının artmasına ve daha fazla ihtiyat ayırmalarına neden olacaktır. Böylece, plase edilebilir fonlardaki azalış kârlılıktaki düşüş eğilimini şiddetlendirecektir (Sinkey, 1992).

Finansal araçların bilanço yapılarına bakıldığında, dış kaynakların özkaynaklara olan üstünlüğü diğer firmalardan önemli ölçüde fazladır. Bu bilanço yapısı, belirli marjlar dahilinde ortalama sermaye maliyetini azaltarak kârlılığı yükselten bir mantık dokusunu temel almaktadır. Teknik olarak "finansal kaldıraç etkisi" (financial leverage effect) şeklinde bilinen bu olgudan, finansal araçlar sıradan firmalara göre daha çok yararlan-

dıklarından iki taraflı bir kılıç gibi görülebilir (Sinkey, 1992). Yüksek enflasyon koşullarında ağır finansal risklerle karşı karşıya olan finansal araçlar için sermaye yeterliliğindeki azalışlar diğer firmalara göre çok daha trajik sonuçlar doğurabilir (Tunay, 1997). Şu da belirtilmelidir ki; finansal araçlar gelir esnekliklerini maliyet esnekliklerinin üstünde tutabildikleri sürece ortalama sermaye maliyeti düşse bile kârlılıklarını artırabilirler. Ancak, yüksek enflasyon finansal araçların gelir esnekliklerinin maliyet esnekliklerinin üzerinde olmasına çoğunlukla imkân vermez.

2.3. Enflasyonun Sigorta Sektörüne Etkileri

Günümüz liberal ekonomilerinde, sigorta şirketleri dünyadaki mali varlıkların önemli bir bölümünü elinde bulunduran mali kurumlardır. Bazı gelişmiş ülkelerde, bunun oranı %30'lara ulaşmış bulunmaktadır (Karacan, 1994, s.113). Sigorta sektörünün boyutu ve etkinliği, gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere karşı mutlak ölçüde farklılık arz eder. Bu durumun, toplumsal ve kültürel boyutları olduğu kadar, görece daha önemli olarak ekonomik boyutu da bulunmaktadır. Bu bağlamda, sigorta şirketleri de, ticari bankalar gibi mali aracılık işlevi görmektedir (Karacan, 1994,

s.116). Daha somut olarak, ön planda ekonomik zarar ihtimallerini önleme misyonunu yerine getirirken, arka planda belki de daha önemli bir işlev olarak bir varlığı başka bir varlığa çevirerek topluma sunmaktadırlar.

Sigorta şirketlerinin aracılık işlevlerine iki açıdan yaklaşmak mümkündür: Birincisi, "nakit akımı yaklaşımı" bakımından sigorta şirketlerinin nakit girişleri ve çıkışlarının göz önüne alınmasıdır. İkincisi ise, "bilânço yaklaşımı"dır ve bu yaklaşımda sigorta şirketlerinin mali tablolarının yapısı veya fon akımları dikkate alınmaktadır (Karacan, 1994, s.119). Bilânço açısından yapılacak bir yaklaşım şu alt gruplardan oluşmaktadır:

- Sigorta fonlarının kaynakları,
- Sigorta kaynaklarının kullanımı,
- Sigorta firmalarının ürün ve maliyet yapısı.

Sigorta şirketleri, özellikle hayat sigorta şirketleri kaynak kullanım ve uygulamaları açısından bankacılık kesimi ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bu anlamda, sigorta şirketleri birbiri içine girmiş bulunan bir "ikiz süreç" ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu süreç, sigorta şirketlerinin kaynak kullanım ilkeleri olan uyumlaştırma, likidite ve ödeyebilirlik, emniyet ve kârın maksimizasyonu arasında op-

timum veya optimum altı bir bileşimi gerçekleştirmeleri açısından önemlidir.

Kaynak kullanımını belirleyen ana etmenler, sigorta şirketleri için veri kabul edilir; yani dışsaldır. Bunlar sırasıyla şöyle belirtilebilir; kamusal düzenlemeler, vergi kanunları, para ve sermaye piyasasının gelişmişlik düzeyi ve ülkenin enflasyon oranı (Karacan, 1994, ss.135-139). Söz konusu bu etmenler altında sigorta şirketlerinin kaynak kullanım alanları genelde belirlidir. Bunları da şu şekilde belirtiriz; sabit getirili menkul değerler, hisse senetleri, gayrimenkuller, diğer araçlar (yatırım fonları, yabancı paralı varlıklar, türev araçlar vs.).

Sigorta şirketleri için kaynak kullanımının veri ana etmenleri ve alternatif yatırım araçları arasında, enflasyonist bir ekonomik süreç içinde kaynak kullanım ilkelerinin optimum bileşiminin gerçekleştirilmesi oldukça güç görünmektedir. Belirtilen bu süreç içinde, sigorta sektöründeki firmalar kendilerine göreli olarak uygun kullanım ilkelerini ön planda tutacaklardır (Pritchett ve Schiller, 1980). Böyle bir durumda, sektörde çeşitli sorunlar başgösterebilir. Bahsedilen sorunları sırasıyla şu başlıklar altında belirtebiliriz:

- Firmalar kısa vadeli kararlar almak zorunda kalabilir,

- Sigorta sektörü yerine alternatif yatırımlara fon akımı olabilir,
- Potansiyel müşteri adayları taleplerini erteleyebilirler,
- Sigorta firmalarının aktif kalitesi bozulabilir,
- Kârlılık reel bazda düşer,
- Sonuçta riskli stratejilerin uygulanması yönünde davranışlar başgösterebilir.

2.4. Enflasyonun Özel Hayat Sigortacılığına Etkileri

Hayat sigortasını iki açıdan tanımlayabiliriz: toplum ve fertler açısından. Toplum açısından hayat sigortaları bir fert veya grubun yaşamlarına ilişkin mali riskleri transfer ettikleri ve bu transfer nedeniyle bunların belirsiz mali zararlarını karşılamak için fon biriktirilmesi ile uğraşan sosyal bir araçtır. Fert açısından ise, hayat sigortası sigortalının prim ödemesi karşılığında çeşitli kurumlar sağlayan bir sigorta sözleşmesidir (Karacan, 1994, s.163).

Yukarıda belirttiğimiz gibi hayat sigorta şirketleriyle ticari bankalar arasında yakın benzerlikler bulunmaktadır. Aslında 1980'li yılların ortalarından sonra mali piyasalarda önemli gelişme ve değişmelerin yaşanması ile birlikte, bankalar ve sigorta şirketleri arasında kesin sınırlamalar ortadan kalkmıştır. Bu kurumlar arasındaki ayırım da giderek

zayıflamıştır (Karacan, 1994, ss.228-229).

Neo-klasik söylemin banka teorisinde ortaya koyduğu prensiplerin pek çoğunun sigorta firmaları için de geçerli bulunması, özellikle hayat sigortasının tasarruf özelliği taşıması hayat sigorta şirketleri ile bankalar arasındaki rekabeti çoğaltmıştır. Enflasyonun özel hayat sigortacılığına etkilerini Doğan ve Şarsel'in (1994, ss. 7-16) çalışmasından esinlenerek şu şekilde sıralayabiliriz: direkt etki, dolaylı etki, anti-enflasyonist politikaların etkisi;

1. Direkt Etki:

- Hayat sigortasının ürünlerinin cazibesinin azalması ve yeni ürünlerin uygulanma güçlüğü,
- Faiz ve kur riskinin çoğalması,
- Yatırım politikalarında kısa vade eğilimi,
- Sigorta şirket kârlılığının enflasyonist trend karşısında yetersiz görünümü,
- Sigorta sektörünün işlem alanının daralması,
- Bilgi aktarımında tıkanıklıklar.

2. Dolaylı Etki:

- Yatırımlar ve enflasyon ilişkisi: Enflasyonun yüksekliği ve gelecekte yaratacağı belirsizlikler yatırımların maliyetini yükselterek reel sektörün

“potansiyel altı” kalmasını sağlar. Reel sektörün sigorta sektörüne potansiyel talep hacminin daralmasına ve sigorta sektörüne fon girişinin olumsuz etkilenmesine yol açabilir.

- Azalan milli gelir etkisi: Milli gelirin enflasyon nedeniyle düşmesi, kişilerin de gelirlerinde azalmayı beraberinde getirmekte, böylece sigorta talebiyle bireysel gelir arasındaki pozitif ilişki ters işlemeye başlamaktadır.

3. Anti-enflasyonist Politikaların Etkileri: Sigorta şirketleri de ticari bankalar gibi anti-enflasyonist politikalarından direkt olarak etkilenmektedirler. Ayrıca, anti-enflasyonist politikalar genel ekonomik denge üzerinde de etkili olmakta ve bu etki sigorta sektörüne de yansımaktadır.

- Sıkı para politikaları, sigorta şirketlerinin ürün maliyetini ve fiyatını olumsuz yönde etkilemektedir,
- Faizlerin yüksekliği, sigorta sektörüne talebi azaltmaktadır,
- Prim ödemelerini olumsuz etkilemektedir,
- Sigorta şirketlerinin fonlarının büyük bir bölümünün kamu borçlanma araçlarına yatırılması bu

şirketlerin finansal aracı olma işlevini azaltmaktadır. Bu durum, genelde finansal piyasaların gelişmesini engellemiştir. Finans teorisinin prensiplerinden biri olan kullandırılan fon kaynaklarını tekrar kullanma imkânını sınırlandırmıştır.

3. Dünyada Yüksek Enflasyon Koşullarında Hayat Sigortacılığı

Yüksek enflasyon koşullarında hayat sigortacılığını, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler şeklinde ikili bir sistematik içinde ele almak konumuz açısından daha yararlı bir bakış açısı kazandıracaktır. “Enflasyon olgusunun günümüzdeki boyutu” başlığı altında belirttiğimiz gibi; gelişmiş ülkelerde yüksek enflasyon olgusu, 1970’lerde yaşanan petrol şoklarıyla kendini gösteren dışsal bir süreçtir. Bu sebeple gelişmiş ülkeler için enflasyon koşullarında hayat sigortacılığı, söz konusu dönemi ön planda tutan bir yapıda açıklanmalıdır. Yine daha önce belirtildiği gibi, az gelişmiş ve gelişen ekonomilerde yüksek enflasyon dışsal şoklardan etkilenmekle birlikte yapısal sosyo-ekonomik sorunların bir sonucu olduğundan açıklamalarımız daha uzun bir dönemi kapsayacaktır.

3.1. Gelişmiş Ülkelerde Enflasyon ve Hayat Sigortacılığı

Kıta Avrupası'nda ve Amerika'da I. ve II. Dünya Savaşları sonrası yaşanan dönem sayılmazsa, gerçek anlamda enflasyonist baskılar 1973 ve 1979'daki Petrol Krizleri ile kendini göstermiştir. Almanya, İngiltere ve Fransa gibi Avrupa'nın önde gelen ülkeleri enflasyonist baskılar ve bu baskıların hayat sigortacılığı alanındaki etkilerine yönelik çözüm yolları geliştirmişlerdir (Yeager, 1981, ss.141-174).

İngiltere'de enflasyona karşı, prim ve teminatın fon içinde belirlendiği "unit linked" hayat sigortaları geliştirilmiştir. Bu prime bağlı poliçelerin kilit unsuru, sigortalıların riyaзи ihtiyatlarının değerlendirildiği özel fonlardır (İnce, 1993, s.77). İngiltere'de enflasyona karşı enstrümanlar olarak; büyüme fonları (growth funds), özkaynağa dayalı yatırım fonları (equity funds), mali fonlar (financial funds), mülk fonları (property funds), tahvil fonları (giltedge funds), sabit getirili fonlar (interest funds), yönetim fonları (managed funds), ticari emtea fonları (commodity funds) bulunmaktadır (Purvis, 1988).

Poliçe sahiplerinin, bu fonlara katılımı paylara bölünmüştür ve her payın değeri, fonun yatırım yaptığı hisselerin, tahvillerin, gayrimenkullerin

ve nakitin performansını yansıtır. Poliçe sahibi, fona para yatırdığında tedavüle daha fazla pay çıkarılarak fona eklenir. Fonun her birimi için iki fiyat vardır; sunuş fiyatı ve satış fiyatı. Sunuş fiyatı (arz fiyatı), primlerden toplanan paranın fona yatırıldığı fiyattır. Satış fiyatı ise, poliçenin süre sonunda veya iştirada durumunda poliçe sahibine ait payların satışından elde edilen değerden masrafların çıkarılması ile ulaşılan değerdir (İnce, 1993, s.78).

"Unit linked" hayat sigortaları iki tiptir. Birinci tipteki poliçelerde teminat ve primler, fonda paylar olarak; ikinci tipteki poliçelerde ise, prim ve teminatlar parasal değer olarak sabit miktarlardadır. Vade sonundaki teminatlar, fon payları olarak; ölüm teminatı ise fon içindeki pay şeklindedir ve poliçe rezervi ile azalan sigorta kapitaline eşit olarak belirtilir (İnce, 1993, s.78).

Almanya, özellikle I. Dünya Savaşı sonrasında yaşamış olduğu ünlü hiperenflasyon sebebiyle enflasyon konusunda çok hassastır ve ekonomik düzenlemelerini de bir enflasyon ihtimaline yol açmayacak ya da böyle bir olasılığı bertaraf edecek şekilde yapılandırmıştır. Bu nedenlerle Almanlar hayat sigortası alanında da enflasyonun etkilerine karşı, "Dinamik Hayat Sigortası Yöntemi"ni geliştirmişlerdir.

Dinamik hayat sigortası yöntemine göre sigorta prim ve teminatları, tıbbi muayeneler yenilenmeksizin periyodik olarak yeniden ayarlanır. Yıllık primler, sosyal sigorta artış oranına göre ya başlangıç ya da bir önceki yılın priminin belirli bir yüzdesi kadar artar. Sigortalının yaşına ve sigorta süresine göre teminatlar prime oranla daha az bir artış gösterir. Prim artışı konusunda, prim artırımını yapılmadan bir ya da iki ay önce sigortalı uyarılır. En son artış sigortanın son bulmasından üç yıl önce ya da sigortalı 65 yaşına gelmeden yapılır. Prim artışını, sigortalının reddetme hakkı vardır (Purvis, 1988).

Dinamik hayat sigortası poliçeleri iki kısımda ele alınabilir. Birinci tür poliçelerde, prim ve teminatlar periyodik veya otomatik (bir değişikliğe gerek kalmaksızın) endeks bağlantılı olarak artar. Uygulanacak endeks konusunda sigorta şirketleri serbest bırakılmıştır, genellikle geçinme endeksi veya sosyal güvenlik sistemindeki artışlar baz alınmaktadır. Poliçeler, genelde muhtelit sigorta formunda olmakla birlikte; "endeks bağlantılı hayat boyu" ve "endeks bağlantılı belirli süreli" sigortalara da rastlanmaktadır. Her artış için sigortalının artış zamanındaki yaşı ve poliçenin bitimine kalan süreye göre ayrı bir poliçe yapılır. Sigortalının yaşı ilerledikçe, primler

teminata göre daha yüksek artış oranı gösterir (İnce, 1993, s.80).

İkinci tür poliçelerde, prim ve teminatlar sabit olarak basit ya da bileşik faiz oranında artar. Poliçe süresinin başlangıcında artış oranı belirtilir. Ölüm ve vade geldiğindeki teminat, birbirine bağımlı veya bağımsız olarak artabilir. Birinci tür poliçelerde sigortalılar prim ve teminatların neden aynı oranda artmadığını anlamayabileceğinden; pazarlama, satış ve yönetim açısından ikinci tür poliçeler, birinci tür poliçelere göre daha avantajlıdır (İnce, 1993, s.80).

Dinamik hayat sigortaları poliçe sahipleri açısından, gerek sigortalılar değişikliklerle ilgili zaman kaybından kurtulduklarından ve gerekse yeni bir sağlık muayenesinden geçmeksizin düşük bir primle ek teminat aldıklarından avantajlıdır. Sigorta şirketleri ise; bir anlamda otomatik olarak minimum masraf ve çabayla yeni bir poliçe kazandıklarından, müşterilerin şirkete bağlılığı kazanıldığından ve sigorta teminatının yetersizliğini ve bunun artırılması gerektiğini sigortalıya izah etme külfetini ortadan kaldırdığı için caziptir (İnce, 1993, s.82).

Fransa, enflasyonun etkilerine karşı endeksleme ve yeniden değerlendirme (revalorization) yöntemi, 1950'lerin sonlarına doğru uygulanmaya başlanmıştır. "Underwriting" kârının

belli bir kısmı (Fransa'da denetim otoritelerince %90 olarak belirlenmiştir) ve yatırım kârının %85'lik bölümü yeniden değerlendirme adı altındaki bir fonda toplanır. Fonda biriken meblâğ, bahsedilen poliçelerin aktüeryal rezervleri (matematik karşılık) ile karşılaştırılır ve fon rezervlerin %7'sine ulaştığında her bir poliçenin sigorta kapitali ve gelecekteki primler (sigortalının kabul etmesi şartıyla) aynı oranda otomatik olarak artar (Purvis, 1988).

Bu tür poliçeler sigorta şirketlerine; satış ve yönetim kolaylığı, portföy yönetimi ve prim toplamaya uygunluk, artan prim ve teminatların yeni bir ürünü garanti etmesi, minimum maliyetle yeni bir poliçe kazanılması gibi avantajlar sunar. Sigortalı için de bu poliçelerin; otomatik ve esnek bir şekilde teminatların değişmesi, başvuru ve underwriting gerekmeksizin yeni bir sigorta teminatı sağlanması, zaman kaybı olmaksızın enflasyon koşullarına göre en uygun prim ve teminatın sağlanması gibi avantajları vardır (İnce, 1993, ss.84-85).

1970'lerden sonra İtalya'da, yüksek enflasyona karşı hayat sigortacılığı sektöründe, yaşam endeksine göre hayat halinin düzenlenmesi, ertelenmiş rant, belirli bir yaşa gelince irat bağlayan (endowment) poliçe türleri ile prim toplanmıştır. Bu poliçeler altındaki teminatlar, en fazla yılda %3'e kadar res-

mi yaşama endeksine göre artar. Bu özelliğinden dolayı sigortalılar, endekslenmiş poliçelere, sıradan poliçelere nazaran %30 daha fazla prim öder. "Ertelenmiş rant" sigortalarında, primler de aynı oranda artar. Teminatların artmasını garanti altına almak için gerekli olan matematik karşılıklardaki artış; primlerin daha yüksek ödenmesinden ve %3'lük teknik faiz oranına karşı planlanan ihtiyatlardaki yıllık %6'lık artıştan ileri gelir. 1979 yılının sonlarında İtalya'da devlet şirketlerine ait yeni bir tahvil türü finansal pazara sunuldu. Bu tahvillerin nominal değeri yaşam endeksindeki artışın %50'sine bağlanmıştı. Böylece aynı yıl, İtalya Devlet Sigorta Enstitüsü bu tahvilleri, getirileri yaşam endeksinin %50'si olan yeni ürünlerin tekrar değerlendirilmesinde baz aldı (Purvis, 1988).

Amerika'da fiyat artışlarının olası etkilerinden korunmakta, "kesinleştirilmiş sigortalılık" ve "en üst seviye seçimi" yöntemleri uygulanmaktadır. Primler ve teminatlar, gerek poliçe sahibinin yaşına ve gerekse poliçenin süresine göre her yıl yeniden ayarlanmaktadır (Purvis, 1988).

3.2. Az gelişmiş ve Gelişen Ülkelerde Enflasyon ve Hayat Sigortacılığı

İsrail, gelişmekte olan ülkeler içerisinde dünyada

yüksek enflasyonla mücadelede başarılı olmuş en önemli örneklerden birisidir. İsrail, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan ekonomik anlamda çok etkilenmiş; gerek şehirleşme ve göç gibi yapısal sorunlar ve gerekse bölgedeki siyasi istikrarsızlıklar ve sıcak çatışmalar yüzünden çok yüksek enflasyon oranlarına maruz kalmıştır. Tüketici fiyat endeksi itibarıyla, 1970-1985 yılları arası dönemde enflasyon oranları üç haneli rakamlara ulaşmış ve hatta 1985'deki ekonomik istikrar paketi öncesinde hiper enflasyona yakın fiyat artışları (tüketici fiyat endeksindeki artış, 1984 yılı itibarıyla yıllık ortalama %444.9'dur) görülmüştür (Fisher, 1987).

İsrail hükümeti, yüksek enflasyonun etkilerine karşı emeklilik fonları (pension funds), banka yatırım planları, hayat sigortaları için yatırım aracı olarak tüketici fiyat endeksinde bağlı (index-linked) tahviller yayınlamıştır. Bu tahviller, ancak fonlar için kullanılabilirdi ve halka açık olmayacak şekilde Tel Aviv Menkul Kıymetler Borsası'na kote edilmişti. Ayrıca, bunların ana para ve faizlerine Hazine güvencesi getirilmişti (İnce, 1993, s.87).

İsrail'de, endeksli hayat sigortası fikri, endeksli tahvillerin bulunması ve kullanılmasıyla başlar. İlk endekse bağlı yatırım anlaşması, on sigorta şirketi ile İsrail Elektrik

Kurumu arasında imzalanmış ve Hazine tarafından bunların faiz ve anaparaları garanti altına alınmıştır. Bahsedilen menkul kıymetlerin vadeleri, sigorta şirketlerinin seçimine bağlı olarak 10 ilâ 25 yıl arasında değişmekteydi ve belirlenen endeks yılda iki kere ayarlanıyordu. 1975 yılından sonra tüm poliçeler, aylık endeks bazına oturtulmuştur. Tüketici fiyat endeksinde bağlı poliçelerde prim artışını karşılayamayan sigortalılar için "yarı endeksli" (semi-linked) poliçeler ortaya çıkmıştır. Bu sistemde, primler sabit orandadır, ancak rezervlerin endekse göre artışı ile sigorta teminatı artmaktadır (İnce, 1993, s.88).

İsrail'de, kâr payı yönteminin etkisi büyük olmamakla beraber, geleneksel kâr payı yönteminin yanında "Adif Metodu" adı altında bir yöntem geliştirilmiştir. Geleneksel kâr payı yönteminde, ölüm veya vade gelimi teminatları birlikte ödenmektedir. Adif Metodunda ise, prim ve sigorta teminatı tüketici fiyat endeksinde bağlanmakta ve süre sonunda yeniden değerlendirilerek ödenmektedir (İnce, 1993, s.88).

Endonezya'da hayat sigortalarını, enflasyonun etkilerinden korumakta önceden hesaplama yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemde, primlerin düzeyi sabit veya önceden artırılan bir prim düzeyi uygulanmaktadır. Teminatlar ise, ileride mecbur kılınan miktar-

larda artırılmaktadır (Purvis, 1988).

Gelişen bir ülke olan Pakistan da enflasyonist baskılardan etkilenmiştir. Bu ülkede enflasyon oranlarının ılımlı (moderate) olduğu dönemlerde geleneksel hayat sigortacılığı yapılmaktaydı. Çünkü enflasyon yıllık %10 civarında seyrettiğinde, geleneksel hayat sigortası poliçeleri satılabilmekteydi. Ancak enflasyon %10'u aştığında bu tür poliçelerin satılması konusunda sorunlar yaşanmaya başladı. Bu nedenle enflasyon oranları yükseldiğinde, hayat sigortası poliçelerini enflasyonun etkilerinden korumak için diğer ülkelerde olduğu gibi "dinamik bir süreç" uygulanması gündeme gelmiştir. Ancak, gerek poliçe sahipleri ve gerekse hayat sigortası satanlar sabit primlere alışkın olduklarından, dinamik prim sistemine hiç de sıcak yaklaşmamışlardır. Bu tepkilerin temelinde, Pakistan'daki enflasyon oranlarının artmakla beraber yine de enflasyonist baskılardan mustarip diğer ülkelere göre daha ılımlı olması yatmaktadır (Samee-ul-Hasan, 1991).

Samee-ul-Hasan çalışmasında (1991), Pakistan hayat sigortası sektörünün enflasyonun etkilerinden korunmak için dinamik prim toplama yöntemlerini kullanmaktan başka seçeneği olmadığını belirtmektedir. Dinamik prim toplama konusunda, poliçe

satış temsilcilerine olduğu kadar poliçe alanlara da bunun gerekliliğinin anlatılması ve toplumun bilinçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Enflasyonun olumsuz etkilerinin belki de en fazla kendini hissettirdiği ülkeler Latin Amerika ülkeleridir. Bu ülkelerde, 1980'lerin sonunda %1000'in üzerinde enflasyon oranları yaşanmıştır. Örnek olarak, 1989 yılı itibarıyla Arjantin'de %4000, Nikaragua'da %3500, Peru'da %3000, Brezilya'da %1150'ye varan hiper enflasyonist oranlar görülmüştür. Doğal olarak, bu ülkelerdeki sigorta şirketleri yüksek enflasyon koşullarında faaliyet göstermek konusunda önemli tecrübeler kazanmışlardır ve bu yüzden de Latin Amerika ülkelerinin tümünde sigorta sektörü olgunlaşmış, profesyonelleşmiş ve sofistike olmuştur. Yüksek enflasyon koşullarında ayakta durabilmek için sigorta şirketleri; Birlikler altında örgütlenmiş, profesyonel yönetimi benimsemiş ve personelin eğitim düzeyi yükselmiştir (Samee-ul-Hasan, 1991).

Tüm bu avantajlara rağmen, bu ülkelerdeki sigorta şirketleri yine de çok az sayıdadır ve çoğunlukla ABD doları cinsinden iş yapmaktadırlar. Yerel hayat sigortası piyasalarının önemli bir bölümü, küçük montanlı ve kısa süreli grup sigortalarından oluşmaktadır. Bu grup sigor-

talari, endekslenmiş primli poliçelerden oluşmakta ve aylık ayarlamalarla yürütülmektedir. Sigorta şirketleri, aktiflerini, reel değerini korumak için enflasyon oranına endekslenmiş kamu borçlanma kâğıtlarına plase etmektedir. Bir kaç yıl öncesine kadar, poliçe sahiplerine kârdan pay veren poliçe türleri Latin Amerika'da bilinmiyordu. Ancak şimdi büyük önem kazanmıştır.

Latin Amerika'nın geneline göre politik sistemin daha istikrarlı ve enflasyon oranının daha düşük olduğu Kolombiya'da bazı şirketler şöyle bir uygulama yapmaktadır: Yıllık olarak bir önceki yılın sigorta toplamının %10, 15, 20 veya 25'lik oranı kadar ilâvelerle sigorta poliçesi tanzim edilmektedir. Aynı zamanda, sigortalının ödediği primin %25, 50 veya 70'i kadar sigortalıya tasarruf opsiyonu tanıyan tasarruf programları da yapılmaktadır. Poliçede belirlenen toplam prim, bir önceki yılın priminin %10'undan %25'ine kadar değişen oranlarda artırılmaktadır. Toplam primlerin plase edilmesinden elde edilen kazançlar sigortalılar arasında dağıtılmaktadır (Samee-ul-Hasan, 1991).

Meksika'da enflasyonun aniden üç haneli rakamlara ulaşması ile, faiz oranları da artmıştır. Ama hayat sigortası şirketleri, kanuni olarak düşük getirili yatırımlara angaje oldukları için mağdur oldular.

Enflasyondan ötürü, poliçe sahiplerine niçin poliçe tanzim edilirken taahhüt edilenden daha düşük bir getiri sağlandığını açıklamak sigorta şirketleri için güç olmuştur. Bu sebeple, bir çok poliçe iptal edilmiştir. Meksika örneği, sigorta acenteleri ile poliçe sahipleri arasında iyi bir iletişim sağlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Samee-ul-Hasan, 1991). Yüksek enflasyon koşullarında, eğer yüksek cari faiz oranlarını temel alan getiriler sunan poliçeler satılmışsa, bu oranlar enflasyona ayarlanmalıdır. Eğer enflasyon düşüyorsa -gerçi reel getiriler çok değişirse de- nominal getiriler de azalacaktır. Bunun poliçe sahiplerine açıklanması çok kolay değildir ama yüksek enflasyonun poliçe sahiplerine getireceği kaybı açıklamaktan kolaydır.

Enflasyonist baskılar Arjantin'de de etkili olmuştur ve bundan dolayı Temmuz 1988'de "özel sigorta hesabı birimleri" (special insurance accounts units) uygulanmaya başlanmıştır. Bu sistemde, sigortalanan değer ve sigorta primi "Austral"e (uygulamaya konulan istikrar paketiyle tedavüle sokulan yeni Arjantin para birimi) çevrilmiştir. Bu dönüştürme sigorta otoritesince yapılan bir dönüştürme cetveline göre yapılmıştır. Ama bu sistem sonradan ortadan kalktı. Poliçeler ABD Dolarıyla veya Arjantin

Merkez Bankası tarafından değeri günlük olarak ayarlanan Austral birimiyle veya "bonex" adı verilen ABD Dolarına endeksli hazine bonolarıyla tanzim edilmeye başlanmıştır (Samee-ul-Hasan, 1991).

Brezilya'da enflasyon olgusunun politik sebepleri vardır ve kamu kesiminin ekonomideki büyüklüğünün, buna bağlı olarak da istihdam ettiği personelin aşırı rakamlara ulaşmış olması bu sonucu ortaya koymuştur. Bu ülkede 1989-90 yıllarında bütçe açıklarının GSMH'ya oranı %73'ler mertebesine ulaşmıştır. Hükümetin bu açığı para yaratarak finanse etmeye çalışması mevcut enflasyonu daha da körüklemiştir. Brezilya'da iki tür faiz oranı söz konusudur. "Önceden sabitlenmiş" (pre-fixed) faiz oranları, pariteler arasında önceden belirlenmiştir. "Sonradan sabitlenmiş" (post-fixed) denilen faiz oranları ise, resmi tüketici fiyat endeksi ile ölçülen bir yıl önceki enflasyon oranı ile reel faiz oranının toplanmasıyla elde edilmiştir (Samee-ul-Hasan, 1991). Bu koşullar altında Brezilya'da hayat sigortacılığı ferdi sigortalarda dolar bazında, grup sigortalılarında ise aylık değişimleri esas alan endeks bağlantılı bir yapıdadır (İnce, 1993, s.92). Brezilya'da 1980 öncesi uygulamalar için Babbel'in çalışmasına (1979)

bakılabilir.

4. Türkiye'de Kronik Enflasyon Koşullarında Hayat Sigortacılığının Bugünü ve Geleceği

4.1. Türkiye'de Enflasyonun Dinamikleri ve Geleceğe İlişkin Beklentiler

Türkiye, 1970'lerin ortalarından beri yüksek enflasyon olgusuyla karşı karşıyadır. 1980'de %107'ye ulaşan enflasyon oranı, bu yıldan sonra kısa bir süre %30'lara düşmüş ancak daha sonraki yıllarda yeniden ivme kazanarak 1998'in Ocak ayı itibarıyla (bir önceki yılın aynı ayına oranla) %100'ü aşmıştır. Belirtildiği gibi, enflasyonist sürecin artış eğilimi içine girmesi; ekonomide "enflasyonist belirsizlik" (inflationary uncertainty) olgusunu ortaya çıkartmıştır.

Enflasyonun ekonominin bütünü için bir risk ve belirsizlik kaynağı olmasından ötürü, böyle bir ortamda uzun dönem yerine kısa dönemli sözleşmelerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu süreç içerisinde, faiz oranlarındaki yükselmeler ve/veya yerli paranın değer kaybetmesi ile ekonominin bütününde (reel ve finansal sektörlerde) nakit akımlarında anormalliklere yol açmaktadır (Brunner ve Meltzer, 1990; Bomhoff, 1983, ss.137-174). Türkiye için de bu böyle olmuş ve 1994'te olduğu gibi büyük çaplı ve derin ekonomik

krizlerle karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye'de enflasyonun nedenleri ve niteliği konusunda akademik çevrelerde çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Rodrik, 1991; Conway, 1987). Enflasyon olgusunun günümüzdeki boyutu üzerine Neo klasik iktisadın ortaya koymuş olduğu savların Türkiye için geçerli olduğu inancındayız. Neo klasik görüş, ihtiyari para politikalarının (discretionary monetary policy) uygulanmasının beklenmeyen parasal şoklara (unexpected monetary shocks) yol açtığını ve bunun da faiz oranlarını belirsiz (uncertain interest rate) kılarak para piyasalarında belirsizlik (monetary uncertainty) yarattığını; sonuçta da enflasyonun ortaya çıktığını savunmaktadır (Bkz. Şekil 1).

Bu süreç, Türkiye'deki enflasyon olgusunun yapısını ve işleyişini büyük ölçüde yansıtmaktadır. Şöyle ki, Türkiye'de 1980'lere gelinceye değin başlıcaları; sermaye birikimi yetersizliği, sosyo-ekonomik yapıdaki uyumsuzluklar ve geri üretim teknikleri olarak sıralanabilecek yapısal sorunlar devlet öncülüğünde çözülmeye çalışılmıştır. 1980'lerle birlikte ihracat öncelikli bir sanayileşme stratejisinin benimsenmesi ve bu stratejinin kalıcılığının sağlanabilmesi amacıyla alt yapı yatırımlarına ağırlık verilmesi söz konusu olmuştur. Bundan ötürü

dönemin ilk yılları, ihracat ve üretim seferberliği kadar; haberleşme, ulaşım ve enerji açısın-dan bir alt yapı seferberliğini de kapsamıştır. Alt yapı konusunda yapılan harcamalar, gerçi ekonomiye bir canlanma getirmiştir ama iki önemli noktanın hesaplanmadığı bugün iyice anlaşılmaktadır. Birincisi; bu denli büyük alt yapı yatırımlarının devletin ekonomideki payını artırdığı ve devleti ekonomideki en önemli aktör haline getirdiğidir. Diğeri ve daha da önemlisi, bu alt yapı yatırımlarının finansman şeklinin hatalı olmasıdır. Bu dönemde, getirisi dolaylı olan ve uzun vadede etkileri hissedilen bu yatırımların ölçeklerine göre kısa vadeli iç ve dış kaynaklarla finanse edilerek günümüze dek gelen ve enflasyonist baskılara kaynaklık eden bütçe açıklarının temelleri atılmıştır (Tunay, 1997).

Meydana gelen bütçe açıkları kadar, bu açıkların kapatılmasındaki irade yetersizliği de enflasyonist baskıların şiddetlenmesine yol açmıştır. Bütçe açıklarının ve bu açıkların finansman yöntemlerinin enflasyon olgusu üzerindeki etkileri akademik anlamda kabul görmüş bir gerçekliktir. Buna karşın geçen bu yıllar zarfında nedense hiç bütçe açıklarının disiplin altına alınması yoluna gidilmemiştir (Bkz. Tablo 1). Hal böyle olunca da 1980'lerin sonundan

başlayarak bir dar boğaza girilmiştir (Tunay, 1997). Dış borçlanma olanaklarındaki daralmalar, kamu açıklarının finansmanında iç borçlanma kanallarını ve ihtiyari para politikalarını ön plana çıkartmıştır. Neticede 1994 yılında olduğu gibi beklenmeyen parasal ve mali şoklar ve bu şokların etkisiyle mali piyasalarda belirsizliğin artması mevcut enflasyonist süreci ağırlaştırarak içinden çıkılması güç bir spirale çevirmiştir (Bkz. Tablo 1 ve Şekil 1). Mali piyasalardaki bu belirsizlik, ekonominin reel sektörü üzerinde de olumsuz yansımalara yol açmıştır.

Türkiye'de enflasyonist sürecin arka planına bakıldığında da ilginç tespitler yapılabilir. Mali aracılığın yerleşik olduğu bir ekonomide, faiz oranları enflasyonun altında kaldığı sürece, enflasyon, gelirin borç verenlerden borç alanlara doğru yeniden dağılmasına yol açarak; gelir dağılımını bozabilmektedir. Ancak bu, enflasyonun gelir dağılımını bozucu etkilerinden sadece bir tanesidir. Toplumun büyük bir kesimini oluşturan orta gelirli grubun milli gelirden aldığı payın azalması; kısa dönemde milli gelirin değişmeyeceği varsayımı altında bahsedilen oranda bir gelirin yüksek gelir gruplarına kaymasına yol açacaktır. Böylece orta gelir grubuna mensup insanların gelirleri bir süre sonra tasarruf

edemeyecek kadar azalır. Enflasyonist baskılar, orta ve dar gelirli gruplar üzerinde bir vergi etkisi yapmaktadır. Geliri enflasyon kadar artmayanlar ve gelirleri enflasyon oranında artsa bile gecikmeli olarak artanlar, bu koşullarda reel olarak zarar edenlerdir (Tunay, 1997). Bütçe açıklarının yarattığı enflasyonun bütçe açıklarının finansmanında gizli bir vergi (enflasyon vergisi/inflation tax) olarak rol oynaması; insanların bir süre sonra ekonomik kararlarını enflasyon konusundaki beklentilerine göre yönlendirmelerine neden olacaktır ve Türkiye'de de böyle olmuştur.

Ülkemizde, enflasyonist baskıların giderek şiddetlenmesi ve insanların reel satın alım güçlerindeki azalışlar, insanların, servetlerini değeri istikrarlı aktiflere yatırmaya itmekte ve fonlar mali sistemin dışına çıkmaya başlamaktadır. Fonların, başta yabancı para olmak üzere (para ikamesi), altın, gayri menkul ve hatta dayanıklı tüketim mallarına kayması; Türk insanının enflasyon konusundaki kötümser beklentilerinin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir (Bkz. Tablo 1). Temel makro ekonomik göstergeler göz önünde tutulduğunda, insanların enflasyon konusundaki beklentilerinin daha uzun bir süre değişmeyeceği ve mali sistemin de böyle bir yapı içinde karar seçeneklerinin giderek

daraldığı söylenebilir. Bu itibarla, özellikle mali araçlar faaliyetlerine yüksek ve kronik enflasyon koşullarında sürdürecektir bir yapılanma çerçevesinde yürütmek zorundadırlar ve bu en azından orta vade için gereklidir.

4.2. Türkiye'de Hayat Sigortacılığının Durumu ve Geleceği

Türkiye'de Sigortacılık Sektörü 1990 yılında serbest tarifeye geçilinceye kadar, serbest rekabet koşullarının mevcut olmadığı bir yapıya sahipti. 1990 yılından sonra, sektörde faaliyet gösteren şirketlerin sayısı hızla artmıştır. 70'in üzerinde şirketin yer aldığı piyasada, piyasa yapısından doğan dezavantajlar ortaya çıkmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Fiyat düşürmeye dayalı rekabet anlayışının yaygınlaşması,
 - Hasar oranlarındaki artışlar,
 - Mevzuattan kaynaklanan aksaklıklar,
 - Sigorta faaliyetlerinden elde edilen kârın azalması,
 - Yönetim kadrolarının sürekli değişmesi,
 - Sigortacılığın tanıtımındaki yetersizliklerden dolayı nüfusun sadece yaklaşık üç milyonun özel sigortalı olması.
- Küçük bir pazar içinde yoğun bir rekabetin yaşanması ve cari yüksek enflasyon

koşulları göz önünde tutulursa; 1990-1996 arası dönemde prim üretiminde istikrarlı büyüme sağlayan sigorta sektörünün bu anlamda etkin olduğu söylenebilir (Bkz. Tablo 2). Bununla birlikte, üretilen primler enflasyonun etkisinden arındırıldığında, önemli sapmalar dikkati çekmektedir (Bkz. Grafik 1). 1990 sonrasında üretilen direkt primler, dolar bazında çok ciddi bir artış göstermemiştir. Hatta dolar bazında prim üretiminin 1990-1996 yılları arasında ortalama olarak değişmediği de söylenebilir (Bkz. Tablo 2). Aynı dönemde, kişi başına düşen primlerde de Türk Lirası bazında bir artış eğilimi gözlenmektedir. Fakat dolar bazında kişi başına düşen primlerde istikrarlı bir artıştan pek söz edilemez (Bkz. Tablo 2).

1995 yılı itibarıyla dünyada kişi başına dolar bazında prim üretimi bakımından Türkiye'nin yeri, incelemiş olduğumuz ülkeler arasında alt sıralardadır (Bkz. Tablo 3). Hatta Arjantin, Brezilya ve Meksika gibi 1980'lerde hiper enflasyonist baskılar yaşayan ülkeler bile bu kriter bakımından Türkiye'den öndedir. Yine 1995 yılı itibarıyla dünyada prim üretiminin GSYİH'ye oranına bakıldığında, çalışmamızda ele aldığımız gelişmiş ve gelişen ülkeler arasında Türkiye'nin sonlarda (sondan ikinci sırada) olması düşündürücüdür (Bkz. Tablo

4). Bu noktada yapılabilecek bir değerlendirme de, bahsedilen her iki ölçüt açısından hayat branşının toplam içindeki payına ilişkindir. Diğer ülkelerin gerek prim üretimleri ve gerekse prim üretiminin GSYİH içindeki payı açısından, hayat branşının ağırlığının en düşük olduğu ülkelere biri Türkiye'dir (Bkz. Tablo 3 ve Tablo 4). Tüm bu tespitler ışığında, Türk Sigorta Sektörü'nün prim üretimi anlamında etkinliği önemli ölçüde düşüktür ve özellikle hayat branşında bu daha belirgindir. Prim üretimi bakımından, yüksek enflasyondan mustarip diğer ülkelerdeki sigortacılık uygulamaları dikkate alındığında; Türk Sigorta Sektörü'nün enflasyona yeterince uyum gösteremediği de söylenebilir.

Türkiye'de, finans kesimi içinde sigorta sektörünün beklenen etkinlik ve güce ulaşamamasının en önemli nedenlerinin başında kronik enflasyonist baskılar gelmektedir. Enflasyonun sigorta şirketlerinin kârlılıkları üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri vardır. Enflasyonun kârlılık üzerindeki doğrudan etkisi, hayat ve hayat dışı branşlarda teknik kârlılığın azalış eğilimine girmesi ve mali kârlılıktaki artıştır (Bkz. Tablo 6). Türkiye'de yüksek enflasyon, sigorta primlerinden elde edilen kârları azaltmaktadır. Buna karşın, enflasyon yüzünden

piyasa faiz oranlarındaki artış ve vadelerin kısalması sabit getirili menkul değerleri (başta devletin iç borçlanma kâğıtlarını) tercih edilen yatırım araçları haline getirmiştir (Bkz. Tablo 5). Böyle bir ortamda, sigorta şirketleri fonlarını kısa vadede reel getiriler sunan devlet kâğıtlarına plase etmektedirler. Bu gelişim, hayat ve hayat dışı branşlarda 1993'ten sonra başlayan mali kârlardaki hızlı artışı açıklamaktadır (Köse ve Tunay, 1998).

Enflasyonun kârlılık yoluyla sigorta şirketleri üzerindeki dolaylı etkisi ise; kârlılığı reel olarak azaltması ve kârlılıktaki bu azalışın enflasyonun sermaye yapısında yol açtığı erozyonu artırmasıdır (Bkz. Tablo 6). Sıradan firmalarda olduğu gibi enflasyon, sigorta şirketlerinin sermaye yapıları üzerinde gerek kaynak maliyetlerini, gerekse eldeki kaynakların reel değerini azaltma yönünde etkilere sahiptir (Babbel, 1979a). Cari enflasyon koşullarında, yeni sermaye sağlama ihtiyacı içinde olan sigorta şirketleri için kaynak maliyetlerinin sürekli artması; kârların mali bünyede tutulmasını önemli bir alternatif haline getirmektedir (Köse ve Tunay, 1998, Uca 1994).

Türkiye'de enflasyon, sigorta şirketlerinin en önemli fon kaynağı olan primleri de etkilemiştir. Bu anlamda,

1987-1996 dönemi için hayat ve hayat dışı branşların direkt prim üretimlerinin seyri ilginçtir. Hayat dışı branşlar, 1987-1993 yılları arasında enflasyondaki gelişime simetrik bir zıtlık sergilemektedir (Bkz. Grafik 2). Oysa aynı dönemde, hayat branşında enflasyondaki değişimle aynı yönlü ve yer yer bunun oldukça üzerinde bir eğilim gözlenmektedir. Hayat branşında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin, enflasyondan korunmak için ürün fiyatlarını enflasyon oranlarının üzerinde tutmaları oldukça rasyonel bir tutumdur. Oysa hayat dışı branşlarda serbest tarife sonrası baş gösteren kıran kırana rekabet, ürün fiyatlarının enflasyon oranlarının altına düşmesine neden olmuştur.

Hayat ve hayat dışı sigorta branşları, 1994'te finans sektöründe başlayan ve ardından tüm ekonomiye yayılan krizden çok ciddi bir şekilde etkilenmişlerdir (Köse ve Tunay, 1998). Hayat branşında direkt prim üretimi, enflasyondaki artışı izleyen bir eğilim göstermekle birlikte, cari enflasyon oranlarının altında kalmıştır. Diğer yandan, enflasyonun sigorta şirketlerinin topladıkları primler üzerindeki etkisi, hayat ve hayat dışı branşlarda poliçe ve prim artışlarının etkisine de yansımıştır (Köse ve Tunay, 1998). Hayat dışı branşlarda, özellikle 1994 kri-

zi döneminde poliçe artışındaki düşmenin çok ötesinde bir prim azalışı yaşanmıştır. Aynı yargı, hayat branşı için de geçerlidir (Bkz. Grafik 3). 1987-1994 yılları arasında ve 1994 sonrasında, hayat dışı sigorta branşlarında prim artışları poliçe artışlarına tamamen zıt bir eğilim içerisindedir. Buna karşılık, hayat branşında poliçe ve prim artışları oldukça paralel bir seyir izlemekle birlikte; yer yer prim artışlarının poliçe artışlarının çok üzerinde gerçekleştiği (1988-1991) gözlenmektedir (Bkz. Grafik 3). Bu eğilim, enflasyonun etkisiyle açıklanabilir.

Hayat sigorta şirketleri, yaşanan enflasyonist ortamda optimal yatırım yapma, müşteri miktarını artırma ve prim tahsilat düzeyini yükseltme gibi stratejiler uygulamaya çalışmaktadır. Hayat sigorta şirketlerinin portföylerinde, risksiz ve yüksek getirili kamu kâğıtları tutarak bir ölçüde enflasyona uyum sağlamış olmakla beraber; Türk parasının sürekli değer kaybetmesi, mevcut müşterilerin kaybına ve potansiyel müşterilerin sigorta taleplerinde azalışa neden olmaktadır (Bkz. Tablo 5). Bu gelişmeler, hayat sigorta şirketlerini cazip ve ekonomik ürünler bulmaya ve bunları etkin bir şekilde pazarlamaya zorlamaktadır.

5. Sonuç ve Çözüm Önerileri

Türkiye’de cari enflasyonist baskıların en azından orta vadede devam edeceği düşünülmektedir. Bu itibarla, hayat sigorta şirketlerinin operasyonları için dışsal bir değişken olan enflasyon ile yaşamaları ve stratejilerini buna göre oluşturmaları gerekmektedir. Hayat sigorta şirketlerinin enflasyon karşısında geliştirecekleri stratejilerin iki boyutu bulunmaktadır. Birincisi, hayat sigorta şirketlerinin kaynaklarını enflasyonun etkilerinden korumaları ve diğeri ise, plasmanlarını enflasyona yenilme-yecek şekilde yapmalarıdır.

Dünyada hayat sigortası şirketlerinin kaynaklarını enflasyondan korumakta uyguladıkları yöntemler incelendiğinde, en fazla uygulanan metodun “endeksleme” olduğu görülmektedir. Bununla beraber endeksleme yöntemi ülkeden ülkeye farklı şekillerde uygulanmaktadır. Bir genelleme yapılacak olursa, enflasyonun ılımlı olduğu ülkelerde, ya yıldan yıla fiyat artış oranlarına bağlı olarak, ya yeniden değerlendirme yöntemiyle ya da önceden belirlenen artış oranları göz önünde tutularak primler toplanmaktadır. Enflasyonun daha şiddetli olduğu ülkelerde ise, primlerin aylık bazdaki fiyat artışlarına endekslediği veya primlerin değerinin istikrarlı bir yabancı para birimine göre belirlendiği gözlenmiştir.

Dünyada hayat sigortası

şirketlerinin plasmanlarını enflasyondan korumakta kullandıkları yöntemler de muhtelifdir. Nispeten ılımlı enflasyonist baskılar yaşayan, finans piyasaları gelişkin sistemli ekonomilerde; toplanan kaynaklar ya poliçe sahiplerinin istekleri doğrultusunda ya da hayat sigorta şirketlerinin profesyonel fon yöneticileri tarafından çeşitli fonlara yatırılmaktadır. Bu fonlar, riski ve getirisi yüksek spekülasyon nitelikli olanlardan, riski ve getirisi düşük ama istikrarlı olanlara doğru geniş bir skalada dağıtılmaktadır. Plasmanlar, bu fonlardan sadece birine veya riski dağıtan bir portföy oluşturacak şekilde çeşitli oranlarda birkaçına yatırılabilir. Şiddetli enflasyonist baskılar yaşayan ülkelerde, hayat sigorta şirketlerinin plasmanları konusunda özel düzenlemeler dikkati çekmektedir. Bunların başlıcaları, reel getiri sunan devlet iç borçlanma kâğıtlarından veya Hazine güvencesine haiz reel getirili ve sadece kurumsal taleplere yönelik olarak sermaye piyasalarına kote edilmiş enstrümanlardan oluşmaktadır.

Bu tespitler ışığında Türkiye için yapılacak öneriler iki varsayıma göre oluşturulmalıdır. Bunlar; “enflasyonun belirli bir düzeyde ciddi dalgalanmalar göstermeden süreceği” ve “zaman içinde katlanarak şiddetini artıracaktır”dır. Enflasyon bugünkü kronik

gelişimini sürdürse de veya zaman içerisinde şiddetlense de; uygulanacak prim toplama yöntemi endeksleme olmalıdır. Ancak eğer enflasyon şiddetini artırırsa, endeksleme periyodu kısalmalıdır. Diğer yandan enflasyonun cari seyrini sürdürmesi halinde bile, halkın tasarruf gücündeki azalma önemli bir sorundur. Özellikle sigorta bilincinin çok fazla yerleşmediği Türkiye’de, gelir dağılımındaki bozulmanın süreceği de dikkate alınır; gerek mevcut sigortalı kitlesini korumak ve gerekse yeni sigortalılar kazanmakta “yarı endeksli” (semi-linked) poliçelerin de ürün yelpazesinde yer alması bir gerekliliktir.

Ayrıca olumsuz enflasyonist beklentilerin hakim olduğu Türk toplumunda, hayat sigortalılarının yaygınlaştırılmasında etkin pazarlama stratejileri uygulanmalıdır. Bazı ülkelerde uygulanan primlerin insanların gelir seviyelerine ve ülke şartlarına göre ayarlanmasında uzmanlaşmış “risk mühendisleri”nden yararlanılması; Türkiye’de de model alınabilir. Böylece, sigortalı olmak isteyen kişiye bir program çıkartılarak hangi ürünün sigortalı için uygun olduğuna karar verilebilir.

Hayat sigorta şirketlerinin plasmanlarının bugüne kadarki seyri incelendiğinde, reel getiriler sunan devlet iç borçlanma kâğıtlarının portföylerde büyük bir ağırlığı olduğu görülür. Bu, enflasyonun etkilerinden

yatırımları korumakta oldukça rasyonel bir stratejidir. Bununla birlikte "müşteri talebine bağlı bir portföy yönetimi politikası" da izlenebilir. Ayrıca uluslararası piyasalarda fonların yatırılabilmesi istikrarlı yatırım seçenekleri de değerlendirilmelidir. Ancak enflasyon oranları şiddetlendiğinde bahsedilen yatırım seçeneklerinin etkinliği yeterli olmayabilir. Bu takdirde, hazine güvencesinde reel getiriler sunan özel enstrümanların ihdas edilmesi düşünülmelidir.

Türkiye'deki hayat sigortacılığı uygulamasında, ihtiyatların kanunda belirtilen yatırım

araçlarına bloke edilip edilmediği denetim organları tarafından kontrol edilmektedir. Ancak yatırım araçlarından elde edilen verimlilik, alternatif yatırım araçlarının ortalama getiri düzeyine ulaşmadığında bir yaptırım uygulanıp uygulanmayacağı hususu mevzuatta açık değildir. Böyle bir durum ortaya çıkması halinde yapılacaklar için telkin ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Hayat sigorta şirketlerine, "getirileri cari enflasyon oranının altında kalması halinde" bazı yasal yaptırımlar getirilirse; bu, şirketleri etkin bir portföy yönetimi yapmaya zorlaya-

cak ve gerek sigortalıların menfaatinin daha fazla korunmasına, gerekse genel anlamda fonların ülke ekonomisine optimum fayda sağlamasına yol açacaktır.

En azından kısa dönemde Türkiye'de enflasyonun ciddi artışlar kaydetmeyeceği varsayılmaktadır. Ancak köklü ekonomik tedbirler alınmadığında orta ve uzun vade için hiper enflasyonist baskıların yaşanması ihtimali hiç de uzak sayılmaz. Hayat sigortası şirketlerinin, orta ve uzun vadeli stratejilerini bu varsayımları göz önünde tutarak oluşturmaları yararlı olabilir.

Murat AKBALIK
K. Batu TUNAY
Mustafa T. UZUNER

Marmara Üniversitesi
Bankacılık ve Sigortacılık
Enstitüsü

KAYNAKLAR

- Apak, Sudi, (1993), *Türkiye'de ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Ekonomik İstikrar Uygulamaları, Anahtar Kitaplar, İstanbul.*
- Babbel David F., (1979a), "Measuring Inflation Impact on Life Insurance Costs", *Journal of Risk and Insurance, Vol.46, No.3, September, ss. 425-440.*
- Babbel David F., (1979b), "Inflation's Impact on Life Insurance Cost: Brazilian Indexed and Nonindexed Policies", *Journal of Risk and Insurance, Vol.46, No.4, December, ss. 652-671.*
- Berkol, Müge B., (1996), *Enflasyonist Ortamda Hayat Sigorta İşletmelerinde Yatırımlar ve Kâr Payı Hesaplanması, M.Ü. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*
- Bomhoff, Edward J., (1983) *Monetary Uncertainty, North Holland.*
- Brown, Z. Margaret ve Lawrence Galitz, (1982), "Inflation and Interest Rates: A Research Study Using the ASIR Model", *The Geneva Papers on Risk and Insurance, Vol.7, No.25, October, ss.290-320.*
- Brunner, Karl ve Alan H. Meltzer, (1990), "Money Supply" *Handbook of Monetary Economics, Vol.I, ss. 358-397.*
- Dickinson, Gerard M. ve Leigh A.Roberts, (1981), "Underinsurance of Property Exposures in an Inflationary Environment", *The Geneva Papers on Risk and Insurance, Vol.6, No.21, October, ss. 3-19.*
- Cameron, Norman E., (1987), "Inflation and Nominal Policy Yields on Participating Life Insurance", *Journal of Risk and*

Insurance, Vol.54, No.3, September, ss.542-556.

• **Champbell, Ritchie**, (1980), "The Demand for Life Insurance: An Application of the Economics of Uncertainty", *Journal of Finance*, Vol. XXXV, No.5, December, ss.1155-1172.

• **Conway, Patrick J.**, (1987), *Economic Shocks and Structural Adjustments in Turkey after 1973*, North Holland.

• **Doğan, Saruhan ve Yıldız Şarsel**, (1994), *Enflasyonun Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörüne Bir Bakış*, Türkiye Bankalar Birliği, Ankara.

• **Fisher, Stanley**, (1987), "Stopping High Inflation: The Israeli Stabilization Program, 1985-86", *The American Economic Review Papers and Proceedings*, Vol.77, May, ss.275-278.

• **Helten, Elmar**, (1977), "Business Cycles and Insurance", *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, October, ss.53-75.

• **Henderson, Hazel**, (1978), "Risk, Uncertainty and Economic Futures", *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, July, ss.3-17.

• **İnce, Neşe V.**, (1993), *Enflasyon Koşullarında Hayat Sigortası*, M.Ü. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

• **Karacan, A.İhsan**, (1994), *Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

• **Kaylav, Şevki**, (1993), "Hayat Sigortaları: Fon Yaratma Gücü, Ekonomik Katkıları, Türkiye Gelişmeleri ve Gelişme Potansiyeli", İktisadi Araştırma Vakfı, İstanbul.

• **Kidwell, David S. ve Richard L.Peterson**, (1990), *Financial Institutions, Market, and Money*, Fourth Edition, The Dryden Press.

• **Köse, Ali ve K.Batu Tunay**, (1998), "Türk Sigorta Sektörünün Ekonomik Performansı: 1990'lara İlişkin Bir Değerlendirme", *Sigorta Dergisi*, Sayı 94, Şubat, ss.39-46.

• **Mast, Hans J.**, (1983), "Investment Management in an Inflationary World", *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, Vol.8, No.27, April, ss.127-135.

• **Moyer, R.Charles, James R. McGuigan ve William J.Kretlow**, (1994), *Contemporary Financial Management*, Second Edition, West Publishing.

• **Neumann, Seev**, (1969), "Anticipated and Unanticipated Inflation - Implications to Life Insurance", *Journal of Risk Insurance*, Vol.36, No.2, June, ss.315-319.

• **Orhan, Osman Z.**, (1995), *Başlıca Enflasyon Teorileri ve İstikrar Politikaları*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

• **Parasız, İlker**, (1995), *Kriz Ekonomisi: Hiperenflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadelede Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan Kararları*, Ezgi Kitabevi, Bursa.

• **Pesando, James E.**, (1974), "The Interest Sensitivity of the Flow of Funds through Life Insurance Companies: An Econometric Analysis", *Journal of Finance*, ss.1105-1121.

• **Pritchett, S.Travis ve Myers P.Schiller**, (1980), "Change in Life Insurer Operating Expenses during Inflation", *Journal of Risk*

and Insurance, Vol.42, No.2, June, ss.346-357.

• **Purvis, Keith**, (1988), "Hayat Sigortası ve Enflasyon: Problemler ve Çözüm Olasılıkları", (Çev. Ergin Gediz), Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Eylül.

• **Rodrik, Dani**, (1991), "Premature Liberalization, Incomplete Stabilization the Özal Decade in Turkey", *Lessons of Economics Stabilization and its after March*, Ed. M. Bruno, S.Fisher v.d., MIT Press

• **Sinkey, Joseph F.**, (1992), *Commercial Bank Financial Management*, Fourth Edition, McMillan Publishing.

• **Tunay, K.Batu**, (1997), "Enflasyonun Finansal Aracılara Etkileri", *Sigorta Dergisi*, Sayı 92, Aralık, ss.42-47.

• **Uca, Mehmet N.**, (1994), "Yüksek Enflasyon ve Sigorta Sektörü", *Tam Sigorta*, Aralık.

• **Ul-Hasan, Samee**, (1991), "Life Insurance in Countries with High Inflation", 7th ECO Insurance Seminar, İstanbul, June.

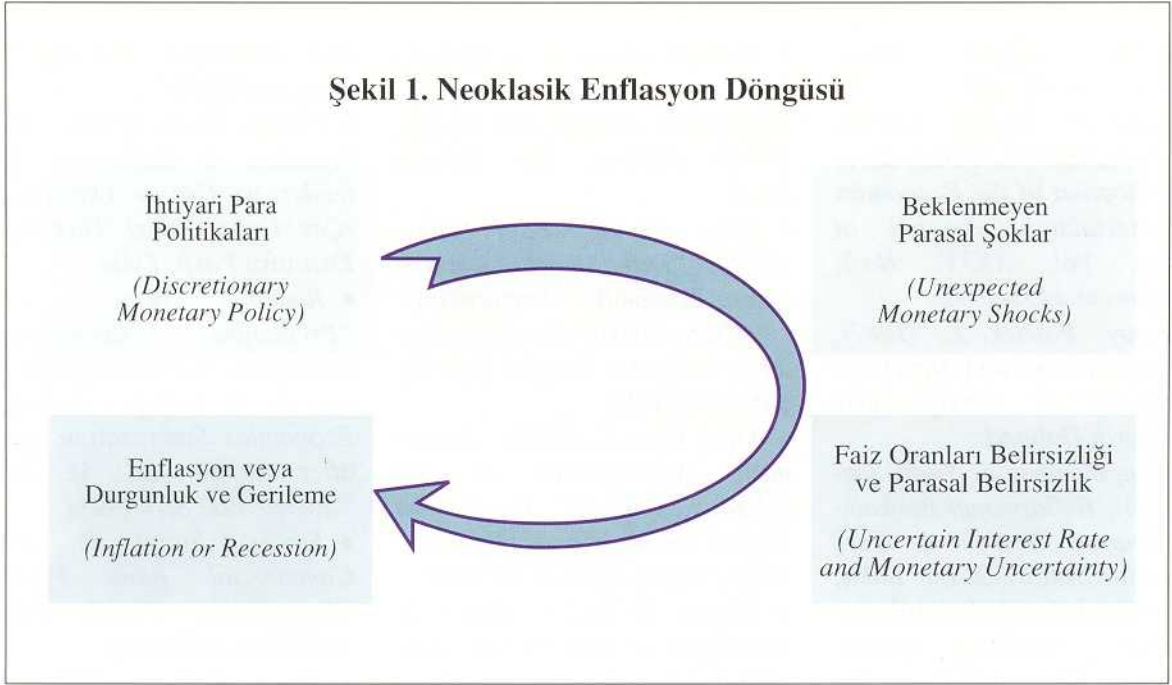
• **Uman, Nuri**, (1988), "Enflasyon Ortamında İşletmelerin Finansal Yönetimi", Boğaziçi Üniversitesi, İ.İ.B.F., İstanbul.

• **Ünal, Targan**, (1994), *Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi*, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No.4, İstanbul.

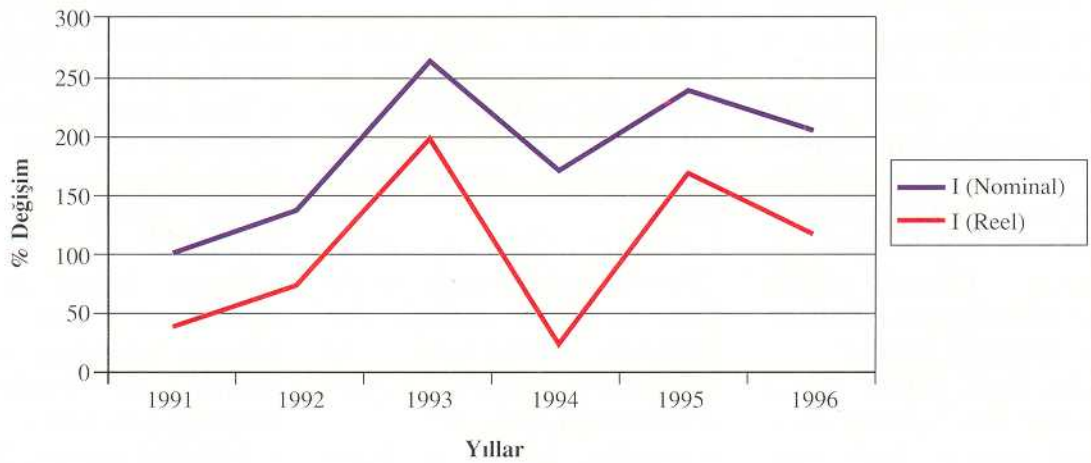
• **Yeager, Leland B.**, (1981), *Experiences with Stopping Inflation*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, New York.

• 9.12.1996 tarih ve 22842 sayılı "Hayat Sigortaları Yönetmeliği", *Resmi Gazete*, ss.2-16.

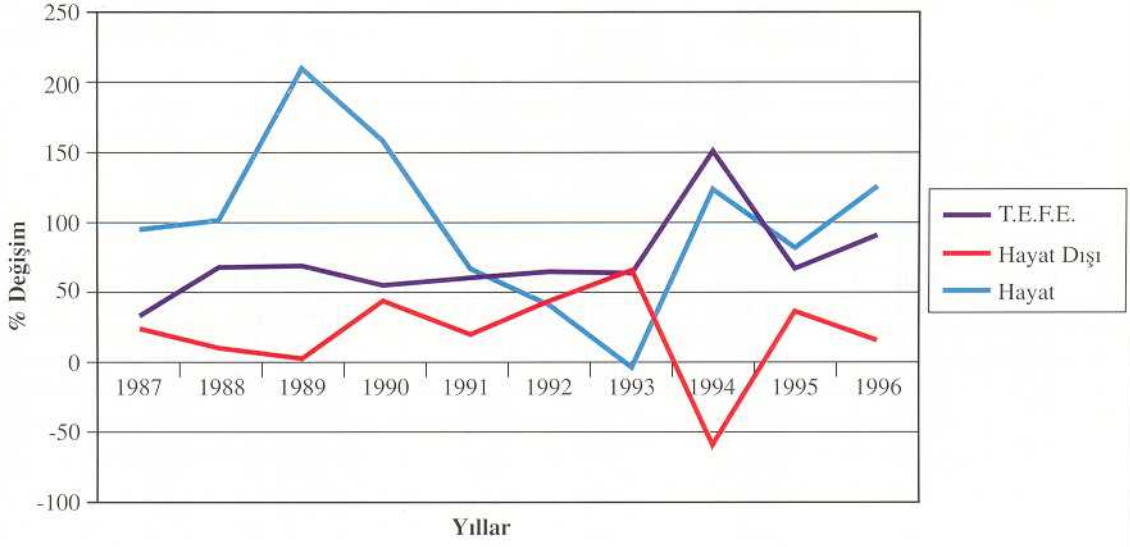
Şekil 1. Neoklasik Enflasyon Döngüsü

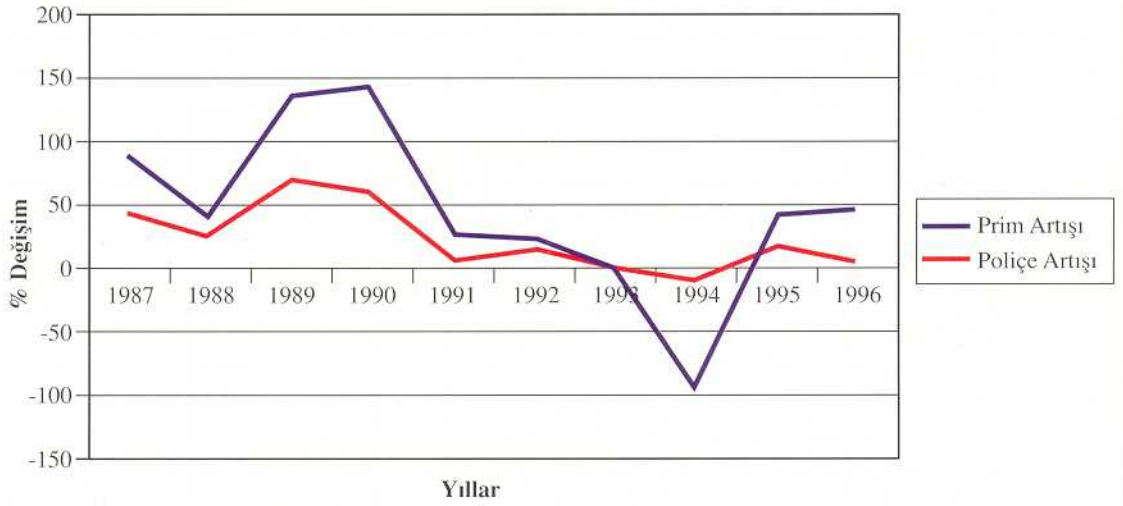
Grafik 3. Hayat Branşında Polİçe Artışları ile Prim Artışlarının Karşılaştır

Grafik 2. Sigorta Dalları İtibariyle Direkt Prim Artışı ve Enflasyon

Grafik 3. Hayat Branşında Poliçe Artışları ile Prim Artışlarının Karşılaştırılması

Tablo 1 : Türkiye Ekonomisine İlişkin Temel Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Büyüme (GSMH %)	Enflasyon (TÜFE)	Bütçe Dengesi (Milyar TL)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon \$)	Faiz Oranları *	Para Arzı M2 (Milyar TL)	Finansal Derinleşme (M2/GSMH)	Uluslararası Rezervler (Milyon \$)
1980	-2.8	115.6	-159	-4603	33.0	812.9	17.2	1209
1981	4.8	33.9	-95	-3864	50.0	1361.7	21.3	1657
1982	3.1	21.9	-138	-2628	50.0	2351.2	25.0	1980
1983	4.2	31.9	-270	-2990	45.0	3055.8	24.6	2089
1984	7.1	48.4	-1115	-2942	45.0	4837.2	24.2	3482
1985	4.3	44.9	-33	-2975	55.0	7561.6	23.7	3279
1986	6.8	34.6	-1214	-3081	48.0	10722.4	23.6	4374
1987	9.8	38.8	-2346	-3229	53.6	14497.2	23.3	5212
1988	1.5	73.7	-3858	-1777	83.9	23965.1	20.8	6428
1989	1.6	64.3	-7052	-4219	58.8	46392.8	20.2	9283
1990	9.4	60.4	-11781	-9555	59.4	68764.6	18.1	11387
1991	0.3	71.6	-33516	-7340	72.7	111015.8	18.8	12250
1992	6.4	66.0	-47434	-8191	74.2	179160.6	15.9	15252
1993	8.0	71.1	-133857	-14162	74.8	268063.0	14.0	17761
1994	-6.1	125.5	-152181	-4216	95.6	604136.0	15.0	16514
1995	8.0	76.0	-316576	-13212	91.3	1102473.0	21.1	23317
1996	7.9	79.8	-1238000	-9632	93.8	2924893.3	19.3	24966
1997	7.4	99.1	-2331000	-11130	**95.3	**4566557.5		***23853

Kaynak: DIE, TCMB Üç Aylık Raporlar, Hazine Müsteşarlığı

(*) Yıllık banka mevduat faizi olarak

(**) Kasım ayı itibarıyla

(***) Haziran ayı itibarıyla

Tablo 2 : Dolar ve Türk Lirası Bazında Prim Artışı

	Alınan Direkt Prim		Prim Artışı		Kişi Başına Düşen Prim		Kişi Başına Prim Artışı		Enflasyon %
	Milyar TL	Milyon \$	% TL	% \$	TL	\$	% TL	% \$	
1981	22.85	203.0			502	4.5			
1982	33.87	206.0	48.24	1.48	725	4.4	44.43	-1.13	27.0
1983	46.31	203.0	36.72	-1.46	967	4.2	33.29	-3.93	30.5
1984	85.29	231.0	84.16	13.79	1737	4.7	79.66	11.01	50.3
1985	129.82	247.0	52.21	6.93	2581	4.9	48.58	4.38	43.2
1986	191.51	281.0	47.52	13.77	3726	5.5	44.37	11.33	29.6
1987	311.99	363.0	62.91	29.18	5931	6.9	59.19	26.23	32.0
1988	572.08	401.0	83.37	10.47	10653	7.5	79.61	8.21	68.3
1989	1056.39	497.0	84.66	23.94	19242	9.1	80.62	21.23	69.6
1990	2211.10	710.0	109.31	42.86	39414	12.7	104.83	39.80	53.1
1991	4033.40	964.5	82.42	35.84	70391	16.8	78.60	33.00	59.2
1992	8171.40	1187.3	102.59	23.10	139444	20.3	98.10	20.37	61.4
1993	17203.91	1562.9	110.54	31.64	286732	26.0	105.63	28.56	60.3
1994	31729.59	1066.0	84.43	31.79	516.769	17.4	80.23	-33.34	149.9
1995	63250.52	1377.5	99.34	29.21	1003980	21.9	94.28	25.93	65.6
1996	128167.90	1571.8	102.64	14.11	1984023	24.3	97.62	11.28	84.9
1996/6	54334.96	770.7			851645	12.1			
1997/6	117860.90	918.8	116.92	19.22	1802154	14.0	111.61	16.31	75.7

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri

Tablo 3 : 1995 Yılı İtibariyle Dünyada Kişi Başına Düşen Prim Üretimi (\$)

Ülke	Toplam Üretim	Hayat Dışı	Hayat
ABD	2372.2	1366.6	1005.6
Fransa	2268.4	833.9	1434.5
Almanya	1899.2	1136.1	763.1
İngiltere	1694.2	615.5	1078.7
İsrail	904.4	493.1	411.3
İtalya	674.4	525.0	249.4
Arjantin	141.5	106.0	35.5
Brezilya	90.1	74.6	15.5
Meksika	39.1	25.9	13.2
Türkiye	22.3	19.4	2.9
Endonezya	12.3	7.5	4.8
Pakistan	3.7	2.1	1.6

Kaynak : Sigma 1995

Tablo 4 : 1995 Yılı İtibariyle Dünyada Prim Üretiminin GSYİH'ye Oranı (%)

Ülke	Toplam Üretim	Hayat Dışı	Hayat
İngiltere	10.33	3.75	6.58
ABD	8.60	4.95	3.65
Fransa	8.55	3.14	5.11
Almanya	6.42	3.84	2.58
İsrail	5.78	3.15	2.63
İtalya	3.83	2.41	1.42
Brezilya	2.04	1.69	0.35
Arjantin	1.72	1.29	0.43
Meksika	1.48	0.98	0.50
Endonezya	1.40	0.86	0.54
Türkiye	0.84	0.73	0.11
Pakistan	0.81	0.46	0.35

Kaynak: Sigma 1995

Tablo 5 : Türk Sigorta Sektörünün Toplam Yatırım Portföyü

Yıl	Kamu Borçlanma Kağıtları	Özel Sektör Tahvilleri	Hisse Senetleri	Toplam Menkul Değerler	Sabit Değerler	Toplam Yatırımlar
1986	47.9	0.3	20.8	68.9	31.3	100.2
1987	69.9	1.3	58.7	129.9	96.0	225.9
1988	126.6	4.4	93.2	224.2	174.9	399.1
1989	347.7	3.1	180.0	530.8	285.4	816.2
1990	585.9	6.3	333.4	925.6	485.4	1411.0
1991	1270.2	84.0	364.2	1718.4	742.6	2461.0
1992	2885.9	0.1	465.2	3351.2	1188.7	4539.9
1993	7109.7	229.5	653.3	7992.5	2286.9	10279.5
1994	14642.0	21.7	1600.6	16264.3	5541.4	21805.7
1995/3	20732.8	21.0	1651.1	22404.9	6162.4	28567.3
1996/3	48718.3	00.0	3059.5	51777.8	11421.4	63199.2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri

Tablo 6 : Hayat Branşı Kâr Dağılımı (%)

Yıl	Teknik Kâr	Mali Kâr	Toplam	T.E.F.E.	Reel Tek.Kâr	Reel Mali Kâr
1986	100.0	0.0	100.0	29.6	70.4	
1987	100.0	0.0	100.0	32.0	70.4	
1988	127.6	-27.6	100.0	68.3	98.0	-57.2
1989	77.8	22.2	100.0	69.6	48.2	-7.4
1990	140.7	-40.7	100.0	53.1	111.1	-70.3
1991	106.6	-6.6	100.0	59.2	77.0	-36.2
1992	104.7	-4.7	100.0	61.4	75.1	-34.3
1993	90.0	10.0	100.0	60.3	60.4	-19.6
1994	54.0	46.0	100.0	149.9	24.4	16.4
1995	47.6	52.4	100.0	64.9	18.0	22.8
1996	34.9	65.1	100.0	84.9	5.3	35.5
1996/6	50.9	49.1	100.0	37.4	21.3	19.5
1997/6	38.3	61.7	100.0	75.7	8.7	32.1

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri

Tablo 7 : Sigorta Şirketlerinin Hayat Branşında Nominal ve Reel Direkt Prim Üretimi

Yıllar	T.E.F.E. (1981=100)	T.E.F.E. (%)	Direkt Prim Üretimi (Milyar TL)	Direkt Prim Artışı (%)	Sabit Fiyatla Direkt Prim Üretimi (Milyar TL)	Sabit Fiyatla Direkt Prim Artışı (%)	Kişi Başına Düşen Direkt Prim (TL)	Sabit Fiyatla Kişi Başına Düşen Direkt Prim (TL)	Sabit Fiyatla Kişi Başına Düşen Direkt Prim Artışı (%)
1981	100.0		0.1		0.1		1.5	1.5	
1982	127.0	27.0	0.9	1274.06	0.7	981.93	19.5	15.4	954.13
1983	165.7	30.5	1.1	18.44	0.7	9.24	22.5	13.6	11.51
1984	249.1	50.3	1.1	5.28	0.5	29.95	23.1	9.3	31.66
1985	356.7	43.2	2.6	131.78	0.7	61.86	52.3	14.7	57.99
1986	462.3	29.6	10.5	299.85	2.3	208.52	204.8	44.3	201.92
1987	610.2	32.0	23.3	121.75	3.8	67.99	443.8	72.7	64.16
1988	1027.0	68.3	49.7	112.88	4.8	26.49	925.5	90.1	23.90
1989	1741.8	69.6	152.0	205.83	8.7	80.32	2768.6	158.9	76.38
1990	2666.7	53.1	451.9	197.28	16.9	94.18	8054.5	302.0	90.02
1991	4245.4	59.2	847.5	87.56	20.0	17.81	14790.6	348.4	15.35
1992	6852.2	61.4	1571.4	85.42	22.9	14.88	26815.7	391.3	12.33
1993	10984.0	60.3	2489.8	58.44	22.7	1.16	41496.3	377.8	3.46
1994	27449.0	149.9	3857.9	54.95	14.1	38.00	62832.0	228.9	39.41
1995	45263.4	64.9	8120.8	110.24	17.9	27.50	128901.7	284.8	24.26
1996	84047.3	84.9	18815.3	131.69	22.4	25.31	291257.8	346.5	22.20
1996/6	37495.3		7728.1		20.6		121129.3	323.1	
1997/6	65879.3	75.7	18841.1	143.80	28.6	38.76	288090.4	437.3	35.37

Kaynak : Hazine Müsteşarlığı, Türk Mali Sisteminin Temel Göstergeleri

Millenium ve Sigortacılık Sektörü Üzerindeki Muhtemel Etkileri

1 Ocak 2000 tarihine çok az bir süre kalmışken, dünyanın gelişmiş ülkelerinde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan bir çok kişi için, bir meteor veya kuyruklu yıldızın dünyamıza çarpacak olması artık fazla önemli bir olay değildir. Bu insanlar, 31 Aralık 1999 günü saat geceyarısını geçtiği anda dünyadaki bilgisayarların önemli bir bölümünün çökeceğine, buna bağlı olarak enerji ve su tedarik sistemlerinin iflâs edeceğine, aç ve susuz büyük kalabalıkların şehirleri istilâ ederek her yeri talan edeceğine inanmakta ve şimdiden, adeta topyekûn bir dünya savaşına veya uzaylıların istilâsına karşı hazırlık yapmaktadırlar.

New York'taki evini satarak New Mexico'da bir dağ kasabasına yerleşen bilgisayar uzmanı Ed Yourdan, "Artık aile-

min bu şehirde yaşamasına müsaade edemem, çünkü 1 Ocak 2000 tarihinde New York Beyrut gibi olacak" şeklinde düşünmektedir. Ed Yourdan gibi bir çok aile, Millenium sorunu nedeniyle enerji istasyonlarının devre dışı kalacağını, ısıtma sistemlerinin çalışmaması, fabrikalar ve endüstriyel tesislerin kapanması nedeniyle soğuktan ölümler, açlık ve halk ayaklanmaları meydana geleceğini, borsaların çökeceğini ve bu karışıklığın haftalar ve aylar süreceğini düşünerek şimdiden tedbirlerini almakta, örneğin New York'taki evlerini satarak kırsal bölgelere taşınmakta, yiyecek, su ve bu kargaşada kendilerine çok gerekecek olan silahları için cephane stoklamaktadırlar.

Reuter Ajansı'nın, "Millenium nedeniyle Amerikalılar dağa çıkıyorlar" başlığıyla ver-

diği bu haber ne derece doğruyu yansıtmaktadır bilinmez, ancak vaktinde tedbir alınmadığı takdirde Millenium, özellikle ulaşım, haberleşme ve finans sektörlerinde büyük karışıklıkların yaşanmasına neden olabilecek kadar önemlidir.

Bilgisayarlarda tarihten kaynaklandığı için Tarih problemi olarak da bilinen Millenium sorunu, 70'li ve 80'li yıllarda bilgisayar hard disklerinin bir hayli pahalı olması nedeniyle programcıların kullanmış oldukları bir yazılım tekniğinden kaynaklanmıştır ve tarihler, yerden kazanmak için 8 yerine, (örneğin 20.08.1976) 6 rakamla (örneğin 20.08.76) yazılmıştır. Bu şekilde yazılan tarihler 2000 yılına gelindiğinde önemli bir soruna neden olacak, 20 Ağustos 2000 tarihi bilgisayarlarda 20.08.00 olarak

gözükecek ve yıl hanesindeki 00 rakamı, bilgisayarlar tarafından 1900 olarak algılanacaktır. Dolayısıyla, örneğin bankalarda 1999 ile 2000 yılı arasında 1 yıl vadeli bir işlem, 99 yıl olarak hesaplanacak ve sorunlar başlayacaktır. Bunun yanı sıra, sistemlerindeki yazılım programları ile bilgisayarın kendi donanımındaki tarihlerin uyuşmaması, bilgisayarların hiç çalışmamasına neden olacak ve bu uyumsuzluk, hayati öneme sahip bir çok sektörde önemli sorunlar doğurabilecektir.

24 Ağustos 1998 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin Amerika'nın Sesi Radyosuna dayanarak vermiş olduğu bir habere göre, ABD Bilim Enstitüsü, 120 sağlık kuruluşu için ilaç sağlayan büyük bir ilaç şirketinin bilgisayarını kullanarak, tedbir alınmadığı takdirde meydana gelebilecek felâketin boyutlarını gösterebilmek amacıyla basın mensuplarına bir gösteri hazırlamıştır. İlk iş olarak, merkezdeki bilgisayarın tarihi değiştirilmiş, bu değişiklikten beş dakika sonra, sisteme bağlı bütün hastane ve sağlık kuruluşlarından, ellerinde hiç ilaç kalmadığına dair fakslar yağmaya başlamıştır. 2000 yılını 1900 olarak algılayan bilgisayarlar, eldeki bütün ilaçların kullanma sürelerinin dolduğuna karar vererek yeni siparişler göndermeye başlamışlardır. Uzmanlar, yeni ilaç

gönderilmiş kabul edip, bilgisayara bu şekilde giriş yaparak sorunu çözmek istemişler, ancak bilgisayarlar yeni ilaçların da eski olduğuna karar vermiş ve çözüm mümkün olamamıştır.

Yine aynı haberde, hastalara süresi geçmiş ilaçların verilmesini önlemek amacıyla, ilaçların korunduğu dolapları bilgisayara bağlayan bir hastanede dolap kapaklarının, içindeki ilaçların sürelerinin geçmiş olması nedeniyle açılmadığı belirtilmektedir.

Millenium, sadece bilgisayarlarla sınırlı olan bir sorun değildir. Bir çok ürünün içinde bulunan mikroçiplerde tarih bulunduğu için, 2000 yılı geldiğinde muhtemelen asansörler, güvenlik sistemleri, araba, gemiler ve uçaklarda bulunan bazı elektronik cihazlar ve trafik ışıkları çalışmayacak, günlük hayatın çok önemli işlevlerini yerine getirmekte oldukları için, bilgisayara bağlı gelişmiş toplumlarda önemli sorunlar doğurabileceklerdir.

Karmaşık yapıda olmasından ziyade yapılacak işleri çözmek için gerekli olan zamanın yeterli olmamasından kaynaklanan Tarih Problemi ile ilgili olarak, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği tarafından hazırlanmış "Bilgi İşlem Sistemlerinde 2000 Yılı Sorunu" adlı Rapor'da, sorunun teknik boyutu incelenirken, 2000 yılında

karşılaşılabilecek olumsuzluklar 2 ana başlık altında toplanmıştır. Bir ana başlık, yukarıda açıklanmaya çalışıldığı üzere sistemin yetersizliğinden veya uyumsuzluğundan kaynaklanabilecek sorunları incelerken, diğer ana başlık, bilgisayar sistemlerindeki bazı programların, sistemden tamamen bağımsız olarak, 1 Ocak 2000 tarihinde neden olabileceği olumsuzlukları incelemiştir. Bu olumsuzluklar, iyi niyetli olmayan kişi veya gruplarca hazırlanmış virüs programları, 1 Ocak 2000 tarihinde belli işleri yapmak üzere programlanmış ve "Tetik" olarak tabir edilen komut veya programlar ve bilgisayardan istenmemiş işleri 1 Ocak 2000 tarihinde bilgisayara yaptırmak üzere yazılmış ve "Solucan" olarak tanımlanan programlar Millenium'un sebep olabileceği sorunları daha da ağırlaştıracak, belki de hiç hesapta olmayan başka sorunlar doğuracaktır.

Bütün bunlardan ayrı olarak, 2000 yılının artık bir yıl, yani 366 gün olması da ek bir sorun yaratabilecektir. Bilgisayarlar kendi içlerinde bir yılı 365.25 gün olarak hesapladıkları için her dört yılda bir 365 güne bir gün ekleyerek 366 günlük, "Artık Yıl" olarak tabir edilen bir yıl (leap year) oluştururlar. 2000 yılı bir "Artık Yıl" olmasına karşın bilgisayarların göstereceği 1900 yılı "Artık Yıl" değildir ve bir

çok yazılım programı bunu hesaba katmamaktadır. 2000 yılının ana problemi olan 2 rakamlı tarihler 4 rakamlı tarihe çevrilmiş olsa ve 1 Ocak 2000'den sonra tarihe ilişkin hiç bir sorun çıkmasa dahi, bilgisayarların 28 Şubat 2000 tarihinden, 29 Şubat gününü atlayarak 1 Mart 2000 tarihine geçmeleri, Millenium'a ilâve olarak bir de artık yıl sorununun yaşanmasına neden olabilecektir. Bu sorun 1996 yılında yaşanmış ve Brüksel Borsasının 3 saatlik bir kesintiye uğramasına ve 1 milyon dolara mal olmuştu.

Millenium'dan etkilenmesi muhtemel olan bilgisayarların oranı ve sayısı ile ilgili olarak çeşitli kaynaklarda oldukça farklı oran ve sayıların verilmiş olması nedeniyle şu anda tüm dünyada bu sorundan etkilenecek (ev veya kişisel bilgisayarların bu sorundan etkilenmeyeceği ileri sürülmektedir) bilgisayarların miktarı veya oranı hakkında sağlıklı bir rakam söylemek çok zordur. Tarih Sorunu'nun 1980'li yıllardan önce programlanmış bilgisayarlarda problem yaratacağı, yeni programlanmış bilgisayarlarda ise bir problemin çok daha az ihtimal dahilinde olduğu ileri sürülmektedir. Ancak, CII Journal Dergisi'nin Mart Sayısı'nda yer alan ve Rosalind Jones tarafından yazılmış makalede, Amerika Birleşik Devletleri Michigan ve Kaliforniya

Eyaletleri'nde açılan iki davadan bahsedilmekte, 1994 ve 1995 yıllarında satın alınan bilgisayar programlarının, çok yeni olmalarına karşın yine de 2000 yılı problemine neden olduğu ifade edilmektedir. Örneğin Michigan'da yiyecek malzemeleri satan bir dükkân sahibinin, satın alma ve stoklama işlerini takip edebilmek amacıyla 1995 yılında satın almış olduğu bilgisayar programının, 2000 yılı ve sonrası için düzenlenmiş kredi kartları için işlem yapamaması, dolayısıyla, kredi kartlı müşterilerini kaybetmesi nedeniyle uğradığı zararın da tazmin edilmesini istemesi, bir hukuk davasının (Produce Palace International / Tec-America Corporation 1995) konusunu oluşturmaktadır.

Sigortacılık Sektörü Açısından Önemi Nedir? Batılı Gelişmiş Ülkelerin Sigortacılık Sektörlerinde Neler Yapılmaktadır ?

Son bir kaç yıldır Batılı gelişmiş ülkelerin sigorta çevrelerinde Millenium konusunun sigorta faaliyetleri ile bağlantısı tartışılmaktadır ve bu tartışmaların sonucunda iki farklı görüş ortaya çıkmıştır.

Birinci görüşe göre 1 Ocak 2000 tarihinde, eski programla çalışan bilgisayarlar ve bu bilgisayarlar tarafından idare edilen tüm sistemlerde, Tarih Problemi nedeniyle sorunlar

ortaya çıkacaktır ve bu sorunlara bağlı olarak meydana gelebilecek her türlü hasar, sigortanın, "önceden meydana geleceği bilinen tehlikelerin sonuçlarını teminat altına almaması" prensibi nedeniyle sigorta kapsamı dışında olacaktır.

Diğer görüşe göre ise, Millenium nedeniyle meydana gelmesi muhtemel olayların ne olacağı konusu tam olarak bilinmemekte, dolayısıyla öngörülemez niteliğini kaybetmedikleri için sigorta şirketlerinin sorumluluklarını kısıtlayan standart istisna klotlarının faydasız olma ihtimalinin bulunduğu ileri sürülmektedir.

Birinci görüşün taraftarlarına göre, Millenium nedeniyle doğabilecek dolaylı ve dolaysız hasar ve tazminatları ödemek gibi bir durumla karşılaşmamak üzere, her branş için, ilgili poliçe şartlarıyla uyumlu "İstisna Klozu" geliştirilmelidir. Bu görüşe uygun olarak, bir çok gelişmiş Batılı sigorta piyasasında uygun istisna klotları geliştirilmiştir ve geliştirilmektedir.

1997 Yılı'nın Kasım ayında İngiliz sigortacıları Birliği ABI (Association of British Insurers), sigorta şirketlerine, poliçelerine İstisna Klozu dahil etmeleri konusunda tavsiyelerde bulunmuş ve İstisna klozu modelleri geliştirmiştir. Ancak, bugünün esnek piyasa koşullarında kaç tane sigorta

şirketinin bu istisna klozlarına itibar edeceği şüphelidir. Bu arada Lloyd's piyasasının da, kendi otoritesi altında olan kişi ve sendikalara, tüm poliçelere Millenium İstisna Klozu koymalarını isteyeceği şeklinde bir niyeti olduğu açıklanmıştır.

İngiltere sigorta piyasasında şirketler, poliçelerine İstisna Klozu koyarlarken ve brokerlar, müşterilerine, Millenium'un doğrudan ve dolaylı sonuçlarını hariç tutan İstisna Klozunu hatırlatırken, Willis Corroon ve Sedgwick gibi sigorta ve reasürans aracıları şirketler, bu akıma karşı direneceklerini, başarılı olamadıkları takdirde müşterileri için alternatif sigorta teminatı bulmaya çalışacaklarını ifade etmektedirler.

Sigorta şirketlerinin poliçelerine İstisna Klozu koymaları, bu sorunu hasarsız atlatabilecekleri anlamına gelmemektedir veya konu sigorta şirketleri açısından bu kadar basit kapatılabilecek bir olay değildir. Bu klozların mahkemeler tarafından, üstelik maliyeti sigorta şirketlerine olmak üzere çok titizlikle, büyüteç altına konularak incelenecekleri unutulmamalıdır. Bunun yanı sıra, bir çok durumda hasarın meydana gelişi, doğası ve zamanlaması ya da araya giren başka olaylar dolayısıyla hasarın doğrudan veya dolaylı olarak hangi nedenlerden kaynaklandığı da tam olarak belli olmayabilmektedir.

Sigorta şirketleri, Millenium nedeniyle teminat çıkarılacak veya istisna edilecek tüm hasarları hiç bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde, çok açık olarak poliçeye yazmak zorundadırlar. Ayrıca, hasar meydana getirme ihtimali olan tüm tehlikeler geniş kapsamlı olarak poliçeye dahil edilmelidir; aksi takdirde, "contra preferentum rule" gereği herhangi bir belirsizlik, sigorta şirketinin aleyhine yorumlanabilecek ve sigorta şirketleri, miktar olarak nereye gideceği belli olmayan, dolaylı hasarları ödemek gibi tatsız bir sürprizle karşılaşabileceklerdir.

Konuya sigortalılar açısından baktığımızda ise, görülen odur ki, 2000 yılından sonra herhangi bir hasar veya tazminat talebi söz konusu olduğu takdirde sigortalı, yaklaşan tehlikenin bir zarar vermemesi için bütün tedbirleri aldığını ancak, hasarın meydana gelmesini önleyemediğini ispat etmek durumundadır. Sigortalıların, "Nasıl olsa elimizden bir şey gelmez" diyerek 2000 yılını beklemeleri ve Millenium nedeniyle hasar meydana geldiği zaman sigorta şirketinden hasar talep etmeleri çok tehlikeli bir stratejidir. Sigorta şirketleri, sigortalının, müdebbir bir sigortalı olarak üzerine düşeni yapmadığı gerekçesiyle hasar ödemesinden kaçınılabilmektedir.

İngiltere'de sigorta şirketle-

rinin poliçelerine koymuş oldukları İstisna Klozunu gören sigortalılar, sigorta şirketine İstisna Klozunun poliçe şartlarından çıkarılması için bildirimde (notice) bulunmakta ancak, sigorta şirketleri bu bildirimleri kabul etmemektedirler. Aslında sigortalılar, böyle bir bildirimde bulunarak, hem kendi IT (Information Technology) sistemlerinin hem de iş yaptıkları veya iş ilişkisi içerisinde oldukları kişilerin Millenium'a karşı hazırlıklı olmadıklarını göstermektedirler. Bu durum, yukarıda da belirtildiği gibi, sigortalının, yaklaşan tehlikeye karşı hiç bir şey yapmadan oturup beklemesi şeklinde de yorumlanabilir ki, sigorta şirketleri, hasar ödemeyi reddetmek konusunda bir zemin kazanabilirler.

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği tarafından hazırlanmış aynı Rapor'da, Avrupa'nın gelişmiş sigorta piyasalarında bu soruna karşı neler yapıldığı ve yapılmakta olduğu ülke adları da belirtilecek kısaca anlatılmıştır. Almanya, Fransa, İsveç, Norveç, Danimarka, İspanya gibi ülkelerde, Millenium'dan en fazla etkilenmesi muhtemel sigorta branşları üzerinde daha çok durulmakta, bu branşlar itibarıyla söz konusu olabilecek tehlikeleri incelemek üzere uzman kişilerden oluşan çalışma grupları oluşturulmakta, Millenium olayının tesadüfi olup olmadığı, dolayısıyla si-

gortalanabilir niteliği üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. İngiltere, Portekiz, Norveç, Danimarka gibi ülkelerde bazı şirketler Millenium'un doğrudan veya dolaylı tüm sonuçlarını teminattan çıkaran İstisna Klozu uygulamasına başlamışlardır. Belçika, İtalya, Çek Cumhuriyeti, İsveç ve Avusturya'da ise konu henüz gündeme gelmiştir.

Millenium konusunda gelişmiş Batılı ülkelerin sigorta piyasalarında var olan belirsizlikler nedeniyle, olay meydana geldikten sonra taraflar ve üçüncü şahıslar arasında dava açmalar başlayacaktır. Bir görüşe göre, en kötü senaryonun gerçekleştiği varsayımından hareketle, Millenium'un neden olabileceği dava masrafları 1 trilyon dolar, bu davalar sonucunda karara bağlanmış, sigorta şirketlerinin ödemek zorunda kalacakları hasar ve tazminat miktarı ise 100 milyar dolar civarında olacaktır.

Özellikle Hangi Sigorta Branşları Açısından Konu Önem Taşımaktadır?

Gelişmiş ülkelerin sigorta şirketlerinin Millenium sorunu karşısında az gelişmiş ülkelerin sigorta piyasalarına göre daha fazla telâşlanmalarının nedeni, bilgisayara çok bağlı toplumlar olması, dolayısıyla daha fazla hasar talebiyle karşılaşma ihtimalinin bulunmasıdır.

Sigorta şirketlerinin karşılabilecekleri hasarlar, finansal ve fiziki olmak üzere 2 türdür:

1) Bilgisayarın hatalı çalışması veya durması, herhangi bir fiziki hasara neden olmaksızın ekonomik hasara neden olacaktır. 2000 yılı için sorunlu olan bilgisayarları satan şirketlerin sattıkları ürün nedeniyle sorumlu duruma düşmeleri; iş sahibi şirketlerin yaptıkları işlerde bilgisayar nedeniyle sorunlarla karşılaşarak zarar etmeleri bu duruma örnek olabilir.

2) Bilgisayarın hatalı çalışması, doğrudan doğruya fiziki hasara neden olacaktır. Örneğin binalardaki güvenlik sistemlerinin veya yangın söndürme sistemlerinin çalışmaması, sprinkler sistemin gereksiz çalışması veya hiç çalışmaması direkt olarak fiziki hasara neden olan olaylardır.

Yukarıda belirtildiği gibi, günlük yaşamlarını bilgisayarlara bağlı olarak sürdüren, bilgisayarlarda meydana gelen en küçük bir aksaklıkta düzenleri bozulan gelişmiş Batılı ülkelerde telâş 2000 yılı yaklaştıkça daha da artmaktadır. Meydana geleceği önceden bilinmesine karşın sonuçları tam olarak kestirilemeyen Millenium sorunu üzerinde bir kaç yıldır çalışmakta olan Batılı sigorta piyasaları, özellikle hangi branşlarda tahrip edici hasarların söz konusu olduğu üzerinde yoğunlaşmışlardır. Millenium

dolayısıyla sorun çıkarması en muhtemel sigorta branşları aşağıda kısaca verilmeye çalışılmıştır. Ancak, sorunun çok açık olarak bilinmemesi nedeniyle sürpriz sonuçlara da açık olmak gerekmektedir. Örneğin, sorun çıkarması beklenen branşta sorun çıkmazken, üzerinde hiç durulmayan bir branşta önemli hasarlar söz konusu olabilir.

Tehlike ile karşı karşıya bulunan branşlar

• **Mal Sigortaları ve İş Durması:** Bilgisayarların çalışmaması nedeniyle yapmakta olduğu işi yapamayan profesyonel bir şirketin karşılabileceği hasarlar bu branşın konusu olabilecektir.

• **Üçüncü Şahıs Sorumluluk Sigortaları:** Millenium, üçüncü şahısların, maddi zarar görmeleri dışında can kaybı ve yaralanma gibi önemli olaylarla karşılaşmalarına da neden olabilir. Günlük yaşamda kullanılan cihaz, makine ve diğer vasıtaların, üretilirken içlerine yerleştirilmiş olan mikro bilgisayarların (embedded software) çalışmaması üçüncü şahısları her türlü zarar verici olaylara karşı açık hale getirmektedir.

• **Ürün Sorumluluğu Sigortaları:** 2000 yılı problemini içeren bilgisayarları üreten ve satan, üretilirken içlerinde

hatalı mikro bilgisayarlar bulunan ürünleri üreten şirketlere karşı yapılacak hasar talepleri ürün sorumluluğu poliçeleri satan şirketler için önemli sorunlar çıkaracaktır.

• **Havacılık ve Nakliyat Sigortaları:** Bu branşlarda, özellikle içinde mikro bilgisayar bulunan alet ve cihazlar nedeniyle sorunlar yaşanacaktır. Ayrıca, gemi ve uçakların uğradıkları limanlardaki bilgisayar sistemleri de bu branşlarda Millenium nedeniyle problemler çıkmasına neden olacaktır.

• **İşveren Sorumluluk Sigortaları:** İşverenlerin, istihdam ettikleri kişilere karşı Millenium dolayısıyla sorumlu duruma düşmeleri çok muhtemeldir ve sigorta şirketlerinin bu branşta çok fazla tazminat talebiyle karşılaşacakları düşünülmektedir.

• **Mesleki Tazminat Sigortaları:** Bilgisayar danışmanları, avukatlar, muhasebeciler için daha önce poliçe satmış sigorta şirketlerinin karşılaşacakları tazminat taleplerinin oldukça fazla olacağı tahmin edilmektedir. Bu branşta poliçeler "claims made basis" olarak düzenlendiği için (Bu tip poliçelerde, sigorta döneminin başında sigortalı tarafından bilinen şart ve olayların sonuçlarına ilişkin yapılacak talepler kesin istisna kabul edilir)

Millenium için yapılan ve halihazırda da yapılmakta olan -fortuity- tartışmasının en çok bu branşta görüleceği anlaşılmaktadır.

• **Yönetici ve İdareci Sorumluluğu Sigortaları:** Millenium sorununa gerekli ve yeterli önlem almayan yöneticilere poliçe satmış sigorta şirketleri için söz konusudur.

• **Banka ve Finans Kuruluşları Sigortaları:** Bilgisayarların 1 Ocak 2000 tarihinde aslında 1 Ocak 1900 tarihini algılayacak olmaları, banka ve finans kuruluşları ile bu kuruluşlara poliçe satmış sigorta şirketleri için adeta bir kâbus olmaktadır.

• **Kredi Sigortaları:** Millenium nedeniyle iş kaybına uğramış şirketlerin kredilerini ödemek konusunda sıkıntıya düşmeleri halinde bu poliçelerin ödeme yapıp yapmayacağı sigortalılar ile sigorta şirketleri arasındaki sorunun en büyük nedeni olacaktır.

Sigorta Şirketleri bu sorun karşısında ne yapabilirler?

1) Millenium İstisna Klozu

Sigorta şirketlerinin yaklaşan tehlike karşısında kullanmayı düşündükleri en önemli silah İstisna Klozu olmaktadır. Sigortanın varlığının nedeni,

meydana geleceği önceden bilinmeyen tehlikeli olayların maddi sonuçlarına tedbir almaktır. Bu çok önemli prensip nedeniyle sigorta şirketleri, bile bile hasar ödemek durumunda kalmamak için İstisna Klozu uygulamasına gitmektedirler. Ancak, bu çalışmanın hemen başında açıklanmaya çalışıldığı üzere İstisna Klozu uygulamasının garanti bir yol olmadığı, bazı sakıncaları olduğu ve sigorta şirketlerinin sürpriz hasar talepleriyle karşılaşabilecekleri ihtimal dahilindedir.

2) Soru Formu

Sigorta şirketleri, müşterilerinin Millenium karşısında tehlikeye açık olup olmadıklarını anlayabilmek amacıyla, çok dikkatli bir şekilde hazırladıkları soru formlarıyla kendilerini sağlama almaya çalışmaktadırlar. Soru formlarındaki cevaplar ışığı altında sigorta şirketleri, sigortalıların Millenium karşısında ne gibi tedbirler aldıklarını veya hazırlıklar yaptıklarını anlayacak ve buna göre bir politika belirleyeceklerdir.

3) Garantiler

Bir çok sigorta şirketi, müşterilerinden, bilgisayar sistemleri ve kullanmakta oldukları elektronik cihaz ve donanım sistemlerinin Millenium'a ilişkin bir soruna neden olma-

yacağı konusunda garanti alma yoluna gitmektedirler. Ancak, bu yolun bir sakıncası, sigortalıların, kendi bilgileri dahilinde açıklama yaptıkları, sistemlerindeki eksikliğin farkında olmadıkları tezinin mahkemeler nezdinde kabul görme ihtimalinin bulunmasıdır.

4) Limit Sınırlama

Sigorta şirketlerinin kendilerini garanti altına almaya çalışırken kullandıkları diğer bir araç, ödemek durumunda kalabilecekleri maksimum hasar ve tazminat miktarını sınırlamaktır. Ancak, Millenium konusu tam anlamıyla bilinmediği için limitin maksimum ne kadar olacağını ölçebilmek sigorta tekniği açısından imkân dahilinde olmayabilir.

5) Riziko Seçimi

Millenium'dan etkilenmesi muhtemel branşları belirleyip bu branşlarda iş yazmamak veya çok etkili bazı sınırlamalarla yazmak diğer bir yol olmaktadır.

6) Riziko Araştırması Yapmak

Sadece eksperlerin raporlarına dayanarak underwriting yapmak, sonuçları itibarıyla sakıncalı olabilecektir. Ayrıca, bazı elektronik cihazların içinde bulunan mikro bilgisayarların da miktar olarak bilinememesi diğer bir sakıncadır.

Yukarıda sayılan tedbirler dışında bazı sigorta şirketleri ise hiç bir tedbir almaksızın işi kabul etmektedir. Ancak, bu politika da ilgili sigorta şirketinin hissedarları açısından kabul edilemez bir politikadır.

Kemal ÇUHACI

Kaynaklar

- *Association of British Insurers, ABI Workshop Seminar Paper, 20 Nisan 1998*
- *Lirma, Business Risk Year 2000, Best Practice Guidelines*
- *Trebol, Mapfre Re Publication, "The Millenium Effect, A logical Time Bomb", Temmuz 1998*
- *Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, Bilgi İşlem Sistemlerinde 2000 Yılı Sorunu Hakkında Rapor, Temmuz 1998/198*
- *CII Journal, "Rushing to Beat the Clock", Mart 1998*
- *CII Journal, "2000, A Huge*

Liability", Şubat 1998

- *DJ Freeman Insurance Review, "Year 2000 Exclusion", Haziran 1998*
- *Danish Non-Life Insurance Association, Insurance Problems Arising From Year 2000 Claims", Nisan 1998*
- *London Reuters, "Software Firms Offers Millenium Bomb Reprieve", 26.07.1998*
- *Reinsurance, Technical Update, 1997*
- *Turkish Daily News, "Millenium Bug Has Some Americans Heading For Hills", 02.08.1998*
- *Barlow Lyde and Gilbert, "Implications of Y2K for Insurers", 12.02.1998*

Sigortalının Görevi ya da Dava ve Say Masrafları

Sigorta edilmemiş herhangi bir mal, zıya veya hasara uğradığında, malın sahibi zararını en aza indirmek ve mallarını korumak amacı ile elinde bulunan olanakları kullanarak gerekli tüm önlemleri almaktan ve her türlü masrafı yapmaktan çekinmez. Bu insanın doğasında saklıdır. Mallar sigortalı olduğunda da sigortalının başka türlü davranması beklenemez. Ancak malları sigortalı olan kişinin, sigortası olmayana göre daha az sorumluluk duyması da olağandır. İşte kişilerin doğasında bulunan bu davranış göz önüne alınarak soruna, sigorta sözleşmelerine konulan Dava ve Say ya da Sigortalının Görevi Klozu ile çözüm getirilmeye çalışılmıştır.

XIX. yüzyılın hemen başlarında, sigorta edilen şeyin zıya

ya da hasara uğraması halinde, sigortalının zararını önlemek veya en aza indirmek için göstereceği çabaların, sigortalının bırakmayı reddedebileceği kuşkusuna yol açmış, bu kuşkuyu gidermek için poliçelere eklenen kloz, geliştirilerek Dava ve Say Klozu oluşturulmuştur. Günümüzde yeniden kaleme alınan Kloz "Sigortalının Görevi Klozu" adı ile sigorta poliçelerinde yer almaktadır.

Dava ve Say Klozu ya da masrafları TTK'nun 1293. Maddesinde "*Sigorta ettiren kimse zararı önlemeye, azaltmaya ve hafifletmeye yarayacak tedbirleri almakla mükelleftir. Alınan tedbirlerden doğan masraflar bu tedbirler faydasız kalmış olsa bile sigortacı tarafından ödenmek lazımdır; şu kadar ki...*" hükmü ile yer almaktadır.

Görüleceği gibi, maddede, sigorta edilen şeyin zıya veya hasara uğraması durumunda, sigorta ettiren ya da sigortalı zararı önlemek, azaltmak ve hafifletmek üzere önlem almakla yükümlü tutulmuştur ve bu önlemler nedeniyle yapacağı masrafların sigortacılar tarafından tazmin edilmesi hükme bağlanmıştır. O kadar ki çabalar faydalı sonuç vermese bile masrafların sigortacı tarafından ödeneceği maddede yer almıştır.

TTK'nun 1293. Maddesi hükmünün, TTK'nun 1264. Maddesi 4. fıkrasında sayılan ve sigortalı aleyhine değiştirilemeyen hükümlerden olduğu göz önüne alınırsa, soruna verilmesi gereken önem daha iyi anlaşılır. Aynı sorun, deniz sigortaları açısından, TTK'nun 1378. ve 1429. Maddelerinde ele alınmıştır. Ancak deniz

sigortaları ile ilgili madde hükmü emredici olmadığı için poliçelere eklenen klozlar daha da önem kazanmaktadır. Dava ve say masrafları, Marine Insurance Act'in 78. Maddesinde de "Her türlü ahvalde ziyayı hafifletme veya bertaraf etme yolunda tedbir ittihazı, sigortalı veya memurlarının görevidir." hükmü ile yer almaktadır.

Bu kısa açıklamadan da anlaşılacağı gibi dava ve say masrafları, sigorta sözleşmesi ile güvence altına alınan mallar, sigorta kapsamındaki herhangi bir rizikonun gerçekleşmesi nedeniyle ziyaya veya hasara uğradığında, ziyaya veya hasarı en aza indirmek, zararın artmasını önlemek ve hasarlanan şeyi korumak için yapılan olağanüstü ve makul (akla uygun) masraflardır. Öte yandan sözü edilen önlemleri almak ve gereken işleri yapmakla da sigortalı ve adamları görevlendirilmekte, yapılan masraflar da sigortacıya yüklenmektedir. Ancak güvence altına alınan herhangi bir rizikonun gerçekleşmesi nedeniyle sigortacıların ödediği ya da ödeyeceği tazminat, dava ve say masraflarının yanı sıra, ziyaya veya hasarı belirlemek ve belgelemek için yapılan masrafları da içermektedir. Bu nedenle dava ve say masraflarının açıklanabilmesi için masraf olgusunu kısaca ele almak ve "özel masraflar" (particular charge) ile "ekstra masraf-

lar"ın da irdelenmesi gerekmektedir.

Ekstra Masraflar

Hemen her tazminat ödemesinde karşılaşılan "ekstra masraflar" diye bilinen harcamalar, ziyaya veya hasarın belirlenmesi için yapılan ekspertiz masrafları ile tazminatın kanıtlanması ya da belgelenmesi için yapılan masrafları içerir. Ekspertiz masrafları ise, eksper ücretinin yanı sıra, ziyaya veya hasarın nedeni veya kapsamını belirlemek için gereken tartma, sayma, sökme ve takma, deneme, laboratuvar incelemesi ve analiz gibi işlemlerin masraflarını da kapsamaktadır. Tazminatın belgelenmesi ya da kanıtlanması masrafları ise tazminat talebinin, sigorta kapsamında olduğunu göstermek üzere sigortalının sağlaması gereken belgeler (deniz raporu, sınıflama belgesi, malların ithal ve ihracına ait belgeler, adem-i teslim konşimentosu, güverte ve makine jurnalı gibi belgeler) için yapılan harcamalardır.

Ekstra masraflar, ancak ziyaya ya da hasar sigorta kapsamında ise tazminata dahil edilerek ödenir. Kısaca, ekstra masraflar tazminatı izler, talep edilen tazminatın ödenmesi kabul edilirse tazminata dahil edilerek ödenir. Bu olgu "Emtea Nakliyat Sigortası Genel Şartları"nın 22. Maddesi son fıkrasında "Ziyaya ve

hasarın tespiti hususundaki vaki masraflarla ekspertiz ücretleri malların mütesellimi tarafından ödenir ve bunların tamamı, tespit olunan ziyaya ve hasarlar -tamamen veya kısmen- sigortalı bir rizikodan ilerisi gelmiş bulunuyorsa, sigortacı tarafından tazmin olunur." hükmü ile düzenlenmiştir. Benzer bir hüküm Adjuster Kuralları'ndan A9 Franchise Charges (Custom of Lloyd's 1876)'da bulunmakta ve Londra sigorta piyasasında da uzun yıllardan bu yana uygulanmaktadır. Sözü edilen bu kural protesto masrafları, survey (ekspertiz) masrafları, ziyaya veya hasarı belgeleme ya da kanıtlama masrafları, malların açık artırma yolu ile satılması gerektiğinde komisyon veya diğer satış masraflarının, muafiyete ulaşmak için hesaba alınmayacağı, ancak sigortacı tazminatı ödemeyi kabul ettiği zaman bu masrafların tazminat tutarına dahil edileceği hakkındadır.¹

Aşağıda da örneklediği gibi ekstra masraflar oldukça çeşitlilik gösterir ve bu çeşitliliği nedeni ile zaman zaman "özel masraflar" (particular charges) diye adlandırılan bir başka masraf türü ile karıştırılmakta ve ayırt edilmeleri güç olmaktadır.

Ekstra masraflar ile özel masraflar genellikle varma

¹ Goodacre J.K. Marine Insurance Claim 1974, s.158.

yerinde sigortalı tarafından yapıldığından hasarlı gelen mallar için olası masraflar şunlar olabilir:

1. Sigortalının deposunda ya da rıhtımda malları eleme ve hasarlı ve hasarsız malları ayırma masrafları,
2. Rıhtım kirası,
3. Yırtılmış torbaların varma yerinden önce (rıhtımda) yenilenmesi
4. Rıhtımda süpürme ve torbalama,
5. Hasarları malların tartı ve teslimi,
6. Satış masrafları.

Varma yerinde yapılan bu olağanüstü masraflar her zaman zıya veya hasarın belirlenmesi ya da zararın belirlenmesi ile ilgili olmayıp artmasını önleme ve malları korumaya yönelik olduğu için özel masraf (particular charges) niteliği de taşımakta, bu açıdan ekstra masraf sayılmamaktadır. Dolayısıyla, özellikle varma yerinde, özel masraflar ile ekstra masraflar birbirine karışmakta ve ayırt edilmesi güç olmaktadır.

Özel Masraflar (Particular Charges)

Özel masraflar, Marine Insurance Act (MIA)'in hususi avaryalar hakkındaki 64. Maddesinin 2. fıkrasında ele alınmış ve nelerin özel masraf olduğu belirlenmiş, ancak bir tanımı yapılmamıştır.

MIA'de hususi masraflarla ilgili başka herhangi bir hüküm de bulunmamaktadır.

MIA'in 64. Maddesi 2. fıkrası ise şöyledir:

"Sigorta edilen şeyin güvenliği ve korunması için sigortalı tarafından veya sigortalı adına yapılan, müşterek avarya ve kurtarma masrafları olmayan masraflara özel masraf denir. Özel masraflar hususi avaryaya dahil değildir."

Hükümden de anlaşılacağı gibi özel masraflar, müşterek avarya ve kurtarma masrafları dışında, sigorta edilen şeyin korunması ve güvenliği için yapılan tüm masrafları kapsayan genel bir terimdir. Bir başka deyişle özel masraflar, Lloyd's SG Poliçesi'ndeki Sue & Labour Clause (Dava ve Say Klozu) ile 78. Maddede ele alınan ve düzenlenen "dava ve say masrafları"ndan daha geniş ve malların zıya veya hasarından öte tüm masrafları kapsamaktadır. Öte yandan zıya veya hasara dahil edilerek tazmin edildiği için, sigorta bedeli ile sınırlıdır. Bu nedenle de tam zıyaya ek olarak ödenmemektedir. Özel masraflar bir ara yer veya limanda yapılabileceği gibi varma yerinde de (sigortalının deposu gibi) yapılmaktadır. Bu nedenle, yukarıda da sözü edildiği gibi, ekstra masraflar ile karıştırılmakta ve ayırt e-

dilmesi güçlük göstermektedir. Ancak her iki tür masraf da MIA'in 76. Maddesi 4. fıkrası "Belirlenmiş yüzdeye varılıp varılmadığının belirlenmesi bakımından sadece sigorta edilen şeyin doğrudan doğruya uğradığı gerçek zıya miktarı dikkate alınır. Bu durumda özel masraflar veya zıyayı belirlemek ve kanıtlamak için doğrudan veya dolayısıyla girişilmiş masraflar hariç tutulmak gerekir." hükmü uyarınca muafiyetin hesabına dahil edilmedikleri ve zıya veya hasarı izledikleri için fark kuramsal kalmakta ve değişik bir sonuç getirmediklerinden dolayı uygulamada pek önemli sayılmamaktadır.

Özel masrafların belirgin örnekleri şunlardır:

- Varma yerinde;
- * hasarlı malların hasarlı olmayanlarından ayrılması,
 - * ıslanmış tütünün kurumması için serilmesi ve karıştırılması,
 - * bir başka mal ile karışmış buğdayın elekten geçirilmesi,
 - * kakaonun kevgirlenmesi.

Dava ve Say Masrafları (Sue & Labour Expenses)

Dava ve Say Klozu (Sue & Labour Clause), sigorta edilen şeyin zıya veya hasara uğraması durumunda, sigortalı veya adamlarının koruma önlemleri ya da zararı en aza indirmeye yönelik girişimlerinin, bırakma hakkından vazgeçildiği anlamında yorumla-

nabileceği düşüncesi ile Lloyd's SG Poliçesi'nden önce Londra Sigorta Piyasasında kullanılmış olan London Policy (Londra Poliçesi) ya da "Tiger Poliçesi" diye adlandırılan poliçeye 1613 yılında dahil edilmiş ve oradan da Lloyd's SG Poliçesine aktarılmıştır. Lloyd's SG Poliçesi 1982 yılında kullanımdan kaldırılıp yerine Mar Poliçesi konulduğunda, Dava ve Say Klozu, "Sigortalının Görevi Klozu" adı ile Enstitü Klozları'nda yer almıştır. Bu son aktarım sırasında Kloz yeniden kaleme alınmış, ancak özünde herhangi bir değişiklik yapılmamış ve temel özellikleri korunmuştur.

Deniz sigortalarında önemli bir yeri olduğu tartışmasız kabul edilen Dava ve Say Klozu'nun özü ya da ana fikri, onun basit ama tarafların hak ve görevlerini dengeli bir biçimde düzenleyen amacında saklıdır. Amaç ise, oluştuğunda sigortacının omuzlarına yüklenerek ziya veya hasarın artmasını önlemek, en azda kalmasını sağlamak ve sigortalı şeyi korumak için makul ölçüde masraf yapmak, bu masrafı da sigortacılardan, tüm çabalarına karşın sigortalı şey tam ziya olsa bile alabilmektir. Basit ancak bir o kadar da önemli olan bu amaç, anlaşılması kolay olmasına karşın, Kloz'un kapsamı oldukça sınırlı olduğu için uygulamada, özellikle hükmi tam

ziya hallerinde, o denli güçle karşılaşmaktadır. İleride görüleceği gibi Kloz'un kapsamının sınırlı olması, masrafların içerdikleri özelliklerden kaynaklanmaktadır. Lloyd's SG Poliçesi'ndeki Sue & Labour Clause (Dava ve Say Klozu) şöyledir:

*"Bir ziya veya kaza vukuunda, bizzat sigortalının, veya mümessil, memur veya vekilinin mezkür mal, emtia, gemi vs.yi veya bunlardan herhangi bir kısmını, korumak, emniyete almak ve kurtarmak için, bu sigortaya hanel getirmemek şartı ile, dava açmaları say ve seyahat etmeleri caizdir. Bu yolda yapılan masraflara sigortacılar hisseleri nispetinde iştirak ederler."*²

1613 yılından bu yana deniz sigortaları poliçelerinin kapsamına dahil olması sonucu, Kloz'un içerdiği sözcükler ve anlamları mahkemelerde bir çok kez tartışılmış, böylece özellikleri ve kapsamı belirgin hale getirilmiştir. Bu davalardan özellikle Dixon/Whitworth (1879) ve Aitchison/Lohre davaları (1879) Kloz'un kapsamının belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Dixon/Whitworth (1879) davasının konusu şöyledir:

² Kloz'un çevirisi, Templeman F., Deniz Nakliyat Sigortasının Kaide-leri ve Tatbikatı, Çev. Osman Yücesan

Kleopatra'nın İğnesi adı ile anılan ve günümüzde Londra'da Victorya Embankment'de bulunan dikilitaş, Mısır/İskenderiye'den bu taşıma için yapılmış özel bir tekne ile, Olga römorkörü yedeğinde Londra yolculuğuna çıkmış ve aynı zamanda tekne ile yükü (dikilitaş) bu sefer için tam ziyaya karşı sigorta ettirilmiştir. Yolculuk sırasında Biscay Körfezi'nde karşılaşılan ağır hava (fırtına) nedeniyle römorkörün çekme halatı kopmuş, tüm uğraş ve çabalara karşın tekne ve yükü tekrar yedeklenememiş, yükü taşıyan tekne römorkörden ayrılmış, denizde başı boş sürüklenirken, ertesi gün Fitzmaurice adlı bir gemi tarafından görülmüş ve yedeklenerek El Ferrol limanına çekilmiştir. Kurtarıcı gemi deniz yasaları gereği kurtarma tazminatı istemiş ve tazminat Amirallik dairesi tarafından belirlenmiş, bu projeyi yüklenmiş olan davacı Mr. Dixon bu masrafı ödemiş ve sigortacılardan talep etmiştir. Sigortacılar, tazminat talebini Dava ve Say Klozu'nun kapsamında olmadığı gerekçesi ile reddetmiş ve uyuşmazlık yargıya götürülmüştür. Yargıç Mr. Lindley, o sırada gündemde olan, Aitchison/Lohre davasında alınmış bulunan, ancak Temyiz Mahkemesinde reddedilen karara uyarak, Kloz'un müşterek avarya ve kurtarma masraflarını kapsadığı kararına

varmıştır. Hemen sonra da Aitchison/Lohre Davası'nda Temyiz Mahkemesinin verdiği karar, Lordlar mahkemesine götürülmüş ve Lordlar Temyiz Mahkemesinin kararını uygun bulmamış, Kloz'un müşterek avarya ve kurtarma masraflarını kapsamadığı kararını vermiştir. Lordlar Mahkemesinin bu karar üzerine Dixon/Whitworth davasının sigortacıları da temyize başvurmuşlar ve Temyiz Mahkemesi, Lordlar Mahkemesi kararına uygun olarak, sigortalının talebini reddetmiş ve davacı Mr. J. Dixon da kurtarma tazminatını kendi üstlenmek durumunda kalmıştır. Böylece Lloyd's SG Poliçesi'ndeki Dava ve Say Kloz'un müşterek avarya ve kurtarma masraflarını kapsamadığı kesinleşmiştir.

Dixon/Whitworth davasında Yargıç Lindley şunları da belirlemiştir:

* Poliçede aksi kararlaştırılmadıkça dava ve say masraflarına noksan sigorta (rule of contribution) uygulanmaz.

• Dava ve Say Kloz ek bir sözleşmedir.

Yargıcın bu kararları temyizde onaylanmıştır.

Yargıç Lindley'in bu kararları ve dava sırasındaki açıklamaları, dava ve say masrafları hakkındaki MIA'in 78. Maddesinin ana fikrinin oluşturulmasında önemli etken olmuş-

tur.³

MIA'in 78. Maddesi şöyledir:

1. Poliçenin bir Dava ve Say Kloz'u ihtiva etmesi halinde bu kloz gereğince vaki anlaşmanın sigorta mukavelesine bir ek olduğu kabul edilir ve sigortacının bir tam ziya ödemiş bulunmasına veya sigorta mevzuunun bir yüzdeye kadar ve tamamen hususi avarya hariç hükmü ile sigorta edilmiş olmasına bakılmaksızın, klozla ilgili yapılmış bütün masrafları sigortacı, sigortalıya tazmin eder.

Maddenin 1. fıkrasındaki "Poliçenin bir Dava ve Say Kloz'u ihtiva etmesi (içermesi) halinde..." ibaresiyle, Lloyd's SG Poliçesi'nde bulunan Dava ve Say Kloz'na işaret edilmekte, dava ve say masraflarının ödenebilmesi için sigorta poliçesinde bu klozun bulunması şart koşulmaktadır. Bir başka deyişle, Kloz ile MIA'in 78. Maddesi arasında bağ kurulmakta ve her iki hükmün birlikte uygulanacağı vurgulanmaktadır. Fıkra, Kloz'un sigorta poliçesine ek bir sözleşme olduğu ibaresi ile sürdürülmektedir. Kloz'un bu ek bir sözleşme özelliği, poliçe kapsamında olan ziya veya hasarın yanı sıra bu masrafların poliçede yazılı sigorta

bedeline kadar ayrıca ödeneceğini ifade etmektedir. Kısaca sigortacı, poliçe kapsamında olan ziya veya hasarı sigorta bedeline kadar ve ayrıca yine sigorta bedeline kadar dava ve say masraflarını da ödemekle yükümlü tutulmaktadır. "...ve sigortacının bir tam ziya ödemiş bulunmasına..." ibaresi ise sigortacı, sigorta edilen şey için tam ziya tazminatı ödemiş olsa bile sigortalı veya adamlarının yapmış olduğu dava ve say masraflarının ödeneceğini ifade etmektedir. Bir başka deyişle sigortalı ya da adamlarının tüm çabaları sonuç vermese ve sigortalı şey tam ziya olsa da yapılan masraflar ödenir. Bu da Dava ve Say Kloz'un ek bir sözleşme olma özelliğinin ortaya koyduğu bir sonuçtur.

2. Bu kanunda tarifleri yapılmış ziyalar, müşterek avarya iştirakleri ve kurtarma masrafları Dava ve Say Kloz tahtında tazmin olunamaz.

Maddenin bu fıkrasında ziya veya hasarlar, müşterek avarya hasarı ve katılım payları (garame) ile kurtarma masraflarının, Dava ve Say Kloz'un kapsamı dışında kaldığı belirlenmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki; kurtarma yalnız yük için yapıldığında, MIA'in 65. Maddesi 1. fıkrası hükmü gereği yükün kurtarıcısı yük sahibi sigortalının adamı

³ Sözü edilen davalar için bkz. Goodacre J.K. "Goodbye to the Memorandum" Ch.6, s.95.

olarak kabul edilmekte olduğu için bu tür kurtarma masrafları Kloz'un kapsamında sayılmaktadır. Bu olgu The Pomeranian (1895) davasında ele alınmış ve açıklığa kavuşturulmuştur. Dava konusu şöyledir:

Bir parti büyük baş hayvan "herhangi bir nedenle olursa olsun ölüm dahil" koşulu ile sigorta edilmiş, hayvanları taşıyan gemi sefer sırasında ağır hava ile karşılaşmış ve makinesi hasar görmüştür. Gemi onarım için bir limana girmiş ve onarım sırasında da hayvanların aklıktan ölmemesi için kaptan tarafından ek yem masrafı yapılmıştır. Kaptan tarafından yapılan bu ek masraf, Dava ve Say Klozu kapsamında kabul edilmiştir. Bu davada verilen karardan olağanüstü durumlarda kaptanın sigortalının adamı olabileceği sonucu çıkmaktadır.

3. Poliçe ile temin olunmamış herhangi bir zıyaın önlenmesi veya azaltılması zımında ihtiyar olunmuş masraflar, Dava ve Say Klozu tahtında tazmin olunmaz.

Fıkra da sigorta kapsamı dışında kalan zıya veya hasar ile ilgili olarak yapılan masrafların Dava ve Say Klozu kapsamında olmadığı ifade edilmektedir. Bu sorun "katır" yükü nedeniyle karşı karşıya olduğu sorumluluk için donatanın yaptırdığı poliçe ile ilgili

Cunard Steamship Company Ltd./Marten (1902) davasında ele alınmıştır. Davanın konusu şöyledir:

Sorumluluk klozunun bulunmadığı bir taşıma sözleşmesi ile taşınmakta olan katırlar için donatan hayvanların sahibine karşı olan sorumluluğunu sigorta ettirmiştir.

Yargıç poliçenin katır yükü için değil donatanın hayvan sahiplerine karşı sorumluluğu için düzenlenmiş olduğunu belirterek Dava ve Say Klozu ile donatanın sorumluluğu arasında bir ilişki bulunmadığı kararına varmıştır. Sözü edilen bu davada yargıç konuyu irdelerken dava ve say masraflarına noksan sigorta uygulanmayacağını da ifade etmiştir.

4. Her türlü ahvalde zıyaı hafifletme veya bertaraf etme yolunda tedbir ittihazı, sigortalı veya memurlarının görevidir.

Maddenin 4. fıkrası sigortalı şeyin zıya veya hasarını hafifletme veya ortadan kaldırmanın sigortalı ve adamlarının görevi olduğu belirlenmektedir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan dava ve say masraflarının özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Sigortalı şey gerçekten zıya veya hasara uğramalı ya da uğramaya başlamalı, böylece sigorta poliçesi kapsamında

olan zıya veya hasar için masraf yapılabilirdir.

2. Masraf sigortalı veya onun adamları tarafından yapılmalıdır. Bu özelliği ile kurtarıcı tarafından bağımsız bir sözleşmeye dayanılarak yapılan kurtarma masraflarından ayrılmaktadır.

3. Masraf tek bir menfaat için yapılmalı, bir başka deyişle müşterek menfaat için yapılmamalıdır. Bu özelliği ile de gemi ve yükün müşterek menfaati için yapılan müşterek avaryadan ayrılmaktadır.

4. Masraf varma yerinden önce bir ara liman veya yerde yapılmalıdır. Bu özelliği ile hususi masraflardan ayrılmaktadır.

Dava ve Say masraflarının en çok bilinen ve görülen örneği bir ara limanında, sigortalı bir riziko nedeniyle zıya veya hasara uğramış olan yük için yapılan, zararın artmasını önleme ve iyileştirme masraflarıdır. Anımsanacağı gibi bu tür masraflar bir ara limanda değil de, varma limanında yapıldığı zaman, sigorta poliçesi varma yerinde sona erdiği ve sigortacıların sorumluluğu orada son bulduğu için, zıya veya hasarı en aza indirmek ya da iyileştirme masrafları olarak değil, zıya veya hasar olarak değerlendirilmekte ve tazminat ile birlikte "özel masraf" olarak tazmin edilmektedir. Bir başka deyişle zıya veya hasara

eklenerek, sigorta bedelinin sınırları içinde ödenmektedir.

Yukarıda da açıklandığı gibi MIA'in 64. Maddesi 2. fıkrasında, müşterek avarya ve kurtarma masrafları dışında kalan ve sigortalı adına sigortalı şeyin güvenliği veya korunması için yapılan masraflar, özel masraf (particular charge) olarak belirlenmiştir. Dava ve Say masrafları ise, yine sigortalı adına sigortalı şeyin güvenliği veya korunması için varma yerinden önce bir ara limanda yapılan masraflardır.

Ancak, sigortalı şeyin zıya veya hasarını en aza indirmek, korumak üzere yapıldıkları için, özel masrafların bir türü olmaktadır. Çok bilinen bir deyişle özel masraflar dava ve say masraflarını kapsamakta, ancak dava ve say masrafları özel masrafları kapsamamaktadır.

Her ikisi de zıya veya hasarın en aza indirilmesi ve artmaması ya da hasarlı malların korunması için yapılmasına karşın, özel masraflar ile dava ve say masrafları arasındaki farkın anlaşılması oldukça güçtür. Bu fark ancak dava ve say masraflarının, varma yerinden önce bir ara liman veya yerde yapılmış olma yolundaki özelliği göz önüne alınarak anlaşılabilir. Bu sorun Emperor Gold-

mining Co. Ltd./ Switzerland General Insurance Co. Ltd. (1964) davasında ele alınmış ve irdelenmiştir. Dava konusu

şöyledir:

Fiji'den Sydney'e karışık yük ve patlayıcı taşıyan yelkenli bir gemi, su yaptığı için Sydney'e geri dönmüş ve yükün bir kısmı hasarlandığı için boşaltılmış, orada depolanmış, teknenin onarılmasından sonra yük tekrar yüklenmiştir. Yük "all risks" ve ancak "Sue & Labour Clause" içermeyen bir koşulla sigorta edilmişti. Davacı Sydney Limanı'nda yapılan bu olağan dışı depolama ve tekrar yükleme masraflarını istemiş ve sigortacılar poliçe "Sue & Labour Clause"unu içermediği için tazminat talebini kabul etmemişler ve sorun mahkemeye götürülmüştür.

Yargıç Mr. Manning kararında, sigortalının hasarın en aza indirilmesi ile görevlendirilmesine karşın, yaptığı makul ölçüdeki masrafların için ödenmediğini anlamadığını söylemiş ve sigortalının lehine karar vermiştir.

Bu davada verilen karar, özel masrafların, "Sue & Labour Clause"dan ayrı olarak, tazminat ile birlikte poliçedeki bedeli aşmamak koşulu ile ödenebileceği görüşünü de desteklemektedir. Ancak bu görüşe Integrated Container Service Inc./British Traders Insurance Co. Ltd. (1981) davasında verilen karar ile kuşku düşmüştür. Dava yargıç Mr. Neill taraflarca poliçede gösterilmeyen bir kloxun uygulanmasını anlayamadığını ifade etmiş ve Emperor

Goldmining Co. Ltd. davasındaki karara çekince koymuştur.⁴

Buraya kadar yapılan açıklamalardan da görüleceği gibi, MIA'in 78. Maddesi ile Dava ve Say Kloxu (Sue & Labour Clause) birbirini tamamlamaktadır. Lloyd's SG Poliçesi'ndeki düzen bu birlikteliği dayanmaktadır.

1982 yılında yapılan düzenleme ile Lloyd's SG Poliçesi kullanımdan kaldırılmış ve yerine Mar Poliçesi konulmuştur. Ancak Mar Poliçesi hiçbir kloxu içermediği için Lloyd's SG Poliçesi'ndeki Dava ve Say Kloxu da Enstitü Kloxları'na aktarılmıştır. Klox yeniden kaleme alınırken adı "Sigortalının Görevi Kloxu" olarak değiştirilmiş ve "Hasarın en aza indirilmesi" bölümünde "Feragat Kloxu" ile birlikte Enstitü Yük Kloxları'nda yer almıştır. Bu yeni düzenlemede MIA'in 78. Maddesi ile "Dava ve Say Kloxu" birlikteliği yumuşatılmış ve yasa ile düzenlenmiş olan görev, yerini sözleşme ile düzenlenmiş göreve bırakmıştır. Bu gelişme nedeniyle MIA'in 78. Maddesi "Sigortalının Görevi Kloxu" içine alınmıştır.

⁴ Bkz. Goodacre J.K. "Goodbye to the Memorandum" Ch.7, s.46.

Yük Sigortaları Açısından Dava ve Say Masrafları

16. Sigortalının Görevi Klozu
Burada tazmin edilecek zarar bakımından

16.1. bu zararı önleme veya azaltma amacıyla makul olabilecek önlemleri almak ve

16.2. taşıyıcılara, güvenilir kişi (yedemin) veya diğer üçüncü kişilere karşı bütün hakların gereği gibi korunmasını ve kullanılmasını temin etmek

sigortalı ve adamları ve temsilcilerinin görevidir. Ve sigortacılar, poliçede tazmin edilecek herhangi zarara ek olarak, bu görevlerin takibi sırasında uygun ve makul olarak katlanılacak bütün masrafları sigortalıya öderler.

1/1/1982 tarihli Institute Cargo Clauses (A)'daki "Sigortalının Görevi Klozu" iki fıkra olarak düzenlenmiştir. Kloz'un giriş tümcesinde "Burada tazmin edilecek zarar bakımından..." denilerek, sigortalı yükün uğradığı zıya veya hasarın, sigorta poliçesi kapsamında olması gereği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla sigorta poliçesi kapsamında bulunan rizikolardan biri ya da birkaçının gerçekleşmesi nedeniyle uğranılan zararın en aza indirilmesi, önlenmesi için yapılan masrafların tazmini

söz konusu olmaktadır. 16.1.'de sigortalı ve adamları, zararı önlemek veya azaltmak amacıyla, makul önlemler almakla görevlendirilmektedir. Ancak sözü edilen bu görev yerine getirilirken, sigortalı ve adamlarının makul hareket etmesi de fıkroda şart koşulmaktadır. 16.2.'de taşıyanlara, yükün teslim edildiği kişilere ya da 3. kişilere karşı, hakların gereği gibi korunması ve kullanılabilmesi için gerekli işlemlerin yerine getirilmesi ile yine sigortalı ve adamlarının görevli olduğu hükme bağlanmaktadır. Son tümcede, sigortalı ve adamlarının onlara yüklenen bu görevi yerine getirirken yapacakların masrafların uygun ve makul ölçüde olması koşulu ile tazmin edileceği belirlenmiştir.

Görülebileceği gibi Kloz'da artık "Dava ve Say" terimi yer almamaktadır. Bir başka deyişle "Dava ve Say" terimi ve Lloyd's SG Poliçesi'ndeki Kloz tarih olmuş ve yerini "Sigortalının Görevi Klozu"na bırakmıştır. Ancak dava ve say masrafları hakkındaki MIA'in 78. Maddesi esasları hiçbir gönderme yapılmaksızın, örtülü olarak, "Sigortalının Görevi Klozu"na aktarılmış olduğu için Lloyd's Poliçesi'ndeki "Dava ve Say Klozu"nun temel özellikleri korunmuş bulunmaktadır. Bir başka deyişle;

1. Sigortalı ve adamları

zararı en aza indirmek, hafifletmek, artmasını önlemek ve hasarlı malları korumak üzere görevlendirilmiştir.

2. Sigortacılar tazmin etmeyi kabul ettikleri zıya veya hasara ek olarak, zararı en aza indirmek, hafifletmek, artmasını önlemek ve hasarlı malları korumak üzere sigortalı veya adamları tarafından alınan makul önlemlerin masrafını poliçe kapsamına almışlardır.

3. Kloz'un ek sözleşme olma özelliği sürdürülmektedir.

4. Ek sözleşme olma özelliği dolayısıyla sigortalı veya adamları tarafından alınan önlemler sonuç vermese ve tam zıya tazminatı ödense bile makul olarak yapılan bu masraflar tazmin edilir.

5. MIA'in 27. Maddesi 3. fıkrası hükmü uyarınca kararlaştırılan sigorta değeri, hile olmadıkça ve poliçede karşı bir hüküm bulunmadıkça, geçerli olur ve noksan sigorta uygulanmaz.

Kloz'da üzerinde durulması gereken önemli terimlerden biri "makul olmak"tır. Bu olgu Lee/Southern Insurance Co. Davasında (1870) ele alınmış ve yorumlanmıştır. Davanın konusu şöyledir:

Donatan yükün navlununu sigorta ettirmiş, gemi yolculuk sırasında karaya oturmuş, donatan yükü boşaltarak tren ile varma yerine göndermiş ve bu masrafını sigortacıdan talep

etmiştir. Ancak gemi hemen sonra yüzdürülmüştür. Diğer bir deyişle geminin yüzdürülmesi ve yükün tekrar gemiye yüklenerek varna yerine gönderilmesinin yakın bir olasılık olduğu belirlenmiştir.

Yargıç, geminin yüzdürülmesinin yakın bir olasılık olması nedeni ile tazmin edilecek masrafın gemi yüzdürüldükten sonra tekrar yüklenme masraflarını aşmaması gerektiğini, makul masrafın o kadar olduğu kararını vermiştir.

MIA'in 78. Maddesine doğrudan gönderme yapıldığı için Institute Cargo Clauses (A); (B) ve (C) 1.1.1982 gibi klozların hemen başlığın altında bulunan "Bu sigorta İngiliz yasa ve uygulamasına bağlıdır" ibaresinin kaldırıldığı durumlarda (piyasamızda olduğu gibi) hangi yasa ile bağlantı kurulacağı, MIA'in hükümlerinin geçerli olup olmadığı hakkında bazı yazarların kuşkusunu bulunduğunu da belirtmekte yarar vardır.⁵

Dava ve say masrafları "Emtea Nakliyat Sigortası Genel Şartları'nın 15. Maddesinde ele alınmış ve ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu madde 1945 tarihli Fransız Poliçesi Genel Şartları'nın 16. Maddesinden

alınmış ve TTK'nun 1378. Maddesi hükmü ile birlikte derlenmiştir.⁶

Tekne Sigortaları Açısından Dava ve Say Masrafları

1.10.1970 tarihli Institute Time Clauses Hulls'ın 9/a ve 9/b maddelerinden, 1.10.1983'ün 13. ve oradan 1.11.1995'in 11. Maddesine aktarılmış olan madde "Sigortalının Görevi" başlığını taşımakta ve hemen yanında, parantez içinde Dava ve Say Klozu terimi bulunmaktadır. Madde yeni biçimi ile MIA'in dava ve say masrafları hakkındaki 78. Maddesini oluşturan hükümlerini de içermektedir. Ancak günümüzde "Sigortalının Görevi" başlıklı maddede Dava ve Say Klozu adı geçmediği için MIA'in 78. Maddesinde yapılan gönderme pek açık değildir. Bu durumda dava ve say masrafları hakkındaki MIA'in 78. Maddesi hükmü ile 11. Madde arasında doğrudan bir bağlantı kurulmadığı kuşkusunu bulunmaktadır. Bu kuşku ve maddenin başlığı "Sigortalının Görevi" birlikte ele alındığında, maddenin sadece dava ve say masraflarını değil, 11.5. fıkradaki gibi dava ve say masrafları özelliği taşıyan masraflar ile müşterek

avaryaya masraflarını da kapsadığı ifade edilmektedir.⁷

11.1. Herhangi bir zıya veya kaza halinde, bu sigorta uyarınca tazmin edilebilecek bir zararı önlemek ya da azaltmak amacı ile makul önlemler almak sigortalı ile adamları ve temsilci ve temsilcilerinin görevidir.

Hemen anlaşılacağı gibi Dava ve Say Klozu'nun MIA'in 78. Maddesi 4. fıkrası ile yasa haline dönüştürülmüş bulunan hükmü burada yinelenmektedir. Böylece yasada belirlenen "sigorta poliçesi kapsamında olan zıya veya hasarı en aza indirmek, artmasını önlemek, hasarlı şeyi korumak üzere makul önlemler almak" görevi, sigortalı ve adamlarına sözleşme ile yüklenmiş olmaktadır. Fıkranın ve sigortalının görevi, Integrated Container Service / British Traders Insurance Comp. (1983) davasında Lord yargıç Eveleigh tarafından şöyle açıklanmıştır: Yargıç MIA'in 78. Maddesine işaretler;

"Bana öyle geliyor ki, bu sözcükler, sigortacının sorumluluğuna düşen tazminat nedeniyle, makul bir insanın malını kurtarmaya niyet ettiği koşullarda davranmak görevini yükler. Sigortalının yaptığı masrafın tazmin edilip edilmemesi, durum değerlendirmesi ile

⁵ Bkz. N. Geoffrey Hudson, *Hull Claims Analysis*, October 1986, *The Duties of Assured*.

⁶ Genel Şartlar'ın 15. Maddesi için bkz. Yazıcı Mehmet "Nakliyat Sigortası Ders Notları"

⁷ Ayrıntılı bilgi için not 5 ve 9'daki makalelere bkz.

onun davranışlarının uyumuna bağlıdır. Olayların en üst derecede araştırılması ve irdelenmesi zıyayın <belki, olası veya çok az olası> olduğunun ileri sürülmesi mümkün değildir. Masrafların tazmini hakkı, hareket görevi yüklemektedir. Bana göre basiretli (sağduyulu) bir sigortalı gibi zıyayı önlemek için anlamlı zorunluluğu olduğunu, alışılmamış bir masraf yapması gerektiğini gösterebilen sigortalı, makul olarak yaptığı tüm olağanüstü masrafları almaya hak kazanır. Bana göre Dava ve Say Klozu'nun anlamı budur." demiştir.⁸

"Makul önlemler" terimi bu hükmün en önemli ve açıklanması gereken noktasıdır. "Makul" sözcüğü biri objektif, makul olduğu bilinen bir olayla ele alınan özel olayı karşılaştırmak; diğeri sübjektif, veri olayla bu olayın olduğu zamandaki koşulları özel olayla karşılaştırmak biçiminde iki seçenek olarak açıklanabilir. Ancak objektif karşılaştırma olayın içinde bulunduğu koşulları zaman açısından, göz ardı edeceğinden esnek olmayan ve doğru sonuçlar vermeyen bir yöntemdir. Bu nedenle sigortalı ve adamlarının davranışının makul olup olmadığını sübjektif bir karşılaştırma ile değerlendirmek en doğru yoldur. Diğer

yandan davranışın makul olup olmadığına karar verilirken olayın diğer yüzünü irdelene ya da sonradan böyle olsaydı demek yanlış olur.⁹

11.2. Aşağıdaki hükümlere ve 12. kloza bağlı olmak koşulu ile sigortacılar, sigortalı ile adamları veya temsilcilerinin bu tür önlemleri alırken uygun ve makul olarak katlandıkları masraflara katılır. Müşterek avarya, kurtarma masrafları (11.5 klotunda sağlananlar hariç) 10.5 klotunda işaret edilen özel tazminat ve masraflar ve çatışmada savunma veya dava masrafları bu 11. klot uyarınca tazmin edilmez.

Fıkroda sigortalı ve adamlarının 11.1.'de yüklendikleri görevi yerine getirirken yaptıkları masrafların, sigortacılar tarafından tazmin edileceği hükmü getirilmiştir. Ancak hemen görüleceği gibi bu masraflar "makul" olmak koşuluna bağlanmıştır. Fıkranın ilk tümcesi tazmin edilecek masraflara muafiyet (tenzili) uygulanacağını hükme bağlamaktadır. İkinci tümçede, MIA'in 78. Maddesi 2. fıkrasında da belirtildiği gibi, müşterek avarya ve kurtarma masraflarının bu maddenin kapsamı dışında kaldığını hükmü bağlamaktadır. Ancak

11.5. fıkrası kapsamında olan kurtarma ve müşterek avarya masraflarının (bunlar aşağıda 11.5.'de açıklanmaktadır) bu istisnanın dışında bırakıldığı belirlenmektedir. Son olarak da 10.5. fıkradaki "kurtarıcıya ödenebilecek telâfi edici masraf" ve çatışma sorumluluğu ile ilgili savunma ve dava masraflarının bu fıkra kapsamında olmadığı ifade edilmektedir. Gerçekten "telâfi edici masraf" P & I Klüpleri tarafından karşılanmakta ve çatışma sorumluluğu ile ilgili dava ve savunma masrafları "Çatışma Sorumluluğu" maddesi ile poliçe kapsamında bulunmaktadır.

11.3. Sigortalı veya sigortacılar tarafından sigortalı şeyi kurtarma, koruma veya iyileştirme ya da yeniden elde etme amacı ile alınan önlemler vazgeçme ya da bırakmanın kabulü veya başka bir şekilde tarafların haklarına zarar verme olarak düşünülemez.

Maddenin 3. fıkrası "Ferağat Klozu (Waiver Clause)" adı ile bilinen klozu içermektedir. 1875 yılında seçimlik, 1890 yılında da Lloyd's SG Poliçesi ile kullanılmaya başlanmış olan bu Kloz'da sigortalı veya sigortacıların sigortalı şeyi kurtarmak, korumak ya da iyileştirmek üzere alacakları önlemlerin bırakma olarak kabul edilemeyeceği veya bu eylemlerinden dolayı

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Huges G.S. Sue & Labour, Hull Claims Analysis, May 1985

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Huges G.S. Sue & Labour, Hull Claims Analysis, May 1985

tarafının haklarına zarar gelmeyeceği hükme bağlanmaktadır.

11.4. Bu 11. kloza uygun olarak masrafların burada sigorta edilen tutarının geminin yine burada gösterilen değerine olan oranını veya masrafa yol açan olay sırasında geminin sağlam haldeki değeri, buradaki değerini aşarsa, burada sigorta edilen tutarın geminin sağlam haldeki değerine olan oranını aşamaz. Sigortacılar tazminat talebini tam zıya olarak kabul ettiklerinde burada sigorta edilen şey de kurtarılmışsa, dava ve say masrafları kurtarılmış şeyin değerini aşmadıkça yukarıdaki bu hüküm masrafın sadece bu değeri aşan kısmına uygulanır.

Dixon/Whitworth davasında Yargıç Lindley'in, Cunard Steamship Co./Marten davasında Yargıç Watson'un uygulamaları tekne sigortacıları tarafından benimsenmemiş ve tazmin edecekleri masraflara, noksan sigorta ilkesinin uygulanacağını bu fıkrada belirlemişlerdir. Bir başka deyişle sigortacılar, yük sigortalarında karşı bir hüküm koyulmadığı için dava ve say masraflarına "noksan sigorta ilkesi" (Rule of Contribution) uygulamaz iken tekne sigortalarında, bu masrafların müşterek avaryaya veya kurtarma masraflarını andırdığı görüşü

ile, noksan sigorta uygulamaktadırlar. Ancak fıkranın son tümcesi hükmü gereği tam zıya tazminatına ek olarak ödenen dava ve say özellikli masraflara, masraf kazancı (kurtarılmış şeyin değerini) aşmadıkça noksan sigorta uygulanmaz. Masraf kazancı aştığında, aşan kısma da muafiyet uygulanır. Bu istisnanın nedeni MIA'nın 63. Maddesi 1. fıkrası uyarınca sigortacıların enkazın sahibi olmalarıdır.

11.5. Bu sigorta uyarınca gemi için bir tam zıya talebi kabul edildiğinde ve masraflar gemi ve diğer eşyayı kurtarmak ya da kurtarmaya girişmek için makul olarak yapılmış ve kazanç yoksa ya da masraflar kurtarılan şeylerin değerini aşmışsa, o zaman sigorta, duruma göre, gemi bakımından makul olarak katlanılmış olduğu kabul edilebilecek masrafları ya da kurtarılan şeylerin değerini aşan masraflardan kendi payına düşen kısmını, 10.5. Klozunda belirtilen bütün özel tazminat ve masraflar hariç, uygun oranda (prorata) tazmin eder; ancak gemi, masraflara yol açan olayın olduğu zamanda sağlam haldeki değerinden daha az bedel için sigortalı ise, bu kloz uyarınca ödenecek miktar eksik sigorta oranında azaltılır.

Fıkra 1.10.1970 tarihli Institute Time Clauses Hulls'

ın 9. Maddesi (b) bölümünden 1/10/1983 tarihli Kloz'a ve oradan 1/11/1995 tarihli Kloz'un bu fıkrasına aktarılmıştır. Tekne sigortalarının karmaşık, anlaşılması ve uygulanması oldukça zor hükümlerinden biridir.

Bir tehlike ile karşı karşıya kalan gemi ve diğer eşya için donatan, müşterek menfaati korumak ve seferi sürdürmek üzere çaba harcıyıp masraf yaparsa, tüm çabasına karşın gemi ve diğer şeyler tam zıyaa uğrarsa, "varma" koşulu yerine getirilemediği için masraflar müşterek avaryaya olarak kabul edilmez. Gemiye düşen müşterek avaryaya garame payı da, sigortacının tam zıyayı tazmin etmiş ve poliçeden doğan sorumluluklarını yerine getirmiş olması nedeniyle ile, ek bir tazminat ödemeyecekleri için, donatanın üzerinde kalır. Diğer yandan tam zıyaa ek olan kurtarma masrafı da aynı nedenle tazmin edilemez ve faydalı sonuç olmadığı ya da masraf hasılatı aştığı için de donatanın üzerinde kalır. Bu olgunun yanı sıra bir başka olgu da gerçekte; sigortalıdan, bir kaza anında hiç sigortalı değilmiş gibi davranmasının istenmesi ve zıya veya hasarı önlemek, en aza indirmek, sigortalı şeyi korumakla görevlendirilmesidir. İşaret edilen durum ve sigortalıya verilen görev karşılaştırıldığında sigortalının pek de adil olmayan bir durumla karşı karşıya

kaldığı açıktır. İşte kısaca ifade edilen bu soruna çözüm getirmek üzere 11.5. fıkra hükmü poliçelere konulmuştur.

Fıkra "*Bu sigorta uyarınca gemi için bir tam ziya talebi kabul edildiğinde...*" tümcesi ile başlamakta ve bu fıkra hükmünün uygulanabilmesi için sigortacıların gerçek veya hükmi tam ziyayı tazmin etmeyi kabul etmesi gereği vurgulanmaktadır. Bir başka deyişle tam ziyaa ek tazminat ödenebilmesi için ilk önce geminin tam ziyaya olduğunun sigortacı tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. "... *gemi ve diğer eşyayı kurtarmak...*" ibaresiyle kurtarma girişiminde bulunması istenilmekte; "...*makul olarak yapılmış...*" ibaresiyle yapılan masrafların makul olması ölçüsü konulmakta ve "... *kazanç yoksa ya da masraflar kurtarılan şeyin değerini aşmışsa...*" ibaresiyle de hasılatın olmaması ya da masrafın hasılatı aşması durumuna işaret edilmektedir. Görülüyor ki fıkra hükmünün uygulanabilmesi için her şeyden önce yukarıda belirtilenlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kısaca, gemi ve diğer şeyler bir tehlike ile karşı karşıya kaldığında, donatan yolculuğu sürdürmek için masraf yapmalı, donatanın bu çabası yeterli olmamalı ve sonuçta, gemi veya diğer şeyler tam ziyaya olmalı, sigortacı da gerçek veya hük-

mi tam ziyayı kabul etmeli ki, ek olarak müşterek avaryaya ve kurtarma masraflarından sorumlu olsunlar. Fıkra hükmünün daha iyi uygulanabilmesi için öncelikle, içerdiği yukarıda işaret edilen dört ögenin yinelenmesinde yarar vardır.

1. Geminin tam ziyaya olduğu sigortacılar tarafından kabul edilmelidir.
2. Gemi ve diğer şeyleri kurtarmak için girişimde bulunulmalıdır.
3. Yapılan masraf makul ölçüde olmalıdır.
4. Hasılat¹⁰ olmamalı ya da masraf hasılatı aşmalıdır.

Masraflar gemi, yük veya diğer şeyler için ayrı ayrı değil genellikle tümü için yapıldığından, bu fıkra hükmünün uygulanması pek kolay olmamaktadır. Masrafların genellikle gemi, yük ve diğer şeyler için yapılması nedeniyle tekne sigortacılarının yanı sıra yük ve klüp sigortacılarının da ilişkisi ortaya çıkmakta ve masrafların paylaşılması oldukça karmaşık bir soruna dönüşmektedir.

Sorunun çözümü için ilk aşamada, enkazın kaldırılması sorumlulukları altında olduğu için klüp sigortacıları ile bir anlaşma sağlanması gerekmektedir. Mr./Dover, Mr. J. K. Goodacre vb. gibi yazarlar,

¹⁰ *Gemi enkazının veya diğer şeylerin kalıntılarından elde edilen gelir.*

tekne sigortacıları ile klüp sigortacıları arasında, bu konuda bir anlaşma olduğunu söylemekte iseler de daha sonra bunun yazılı ve genel bir mutabakat olmadığı anlaşılmıştır.

Anlaşıldığı kadarı ile sorun her olayda karşılıklı danışma yolu ile çözülmektedir.¹¹

Anlaşılabileceği gibi, sorunun çözümü, gemi ve yükten kalanların değerlendirilmesinde, bir başka deyişle hasılatın (proceed) irdelenmesi ve iyice anlaşılmasında saklıdır.

Hasılat, geminin enkazından veya hasarlı yükten ya da her ikisinden elde edilebilir. Ancak tekne sigorta poliçesinde ve bu fıkra hükmünde sözü edilen gemi enkazından elde edilen hasılattır. Bu nedenle tekne poliçesine düşen masraf payını hesaplamak için önce elde edilen hasılatın (proceed) bu hasılatın elde edilmesi için yapılan masrafların indirilmesi, net hasılatın belirlenmesi gerekmektedir. Daha sonra tam ziyayın önlenmesi için yapılan ancak başarılı olmayan müşterek avaryaya ve kurtarma masraflarından bu net hasılat indirilir. Sonra kalan bakiye gemi yük ve diğer şeyler arasında paylaşılır. Tekne sigortacıları da gemiye düşen payı bu fıkra hükmü gereği tazmin ederler. Ancak noksan sigorta

¹¹ *Bkz. Huges G.S. Sue & Labour, Hull Claims Analysis II, June 1985.*

varsa, tazminat noksan sigorta ilkesi uygulanarak ödenir.

Sigortalı donatanın tüm çabalarına ve yaptığı masraflara karşın gemi ve diğer şeylerden herhangi bir hasılat elde edilmemişse her sigorta, tekne ve yük sigortaları ile klüp sigortaları, masraflardan kendi poliçelerini ilgilendirenleri üstlenirler.

11.6. Bu 11. Klotz uyarınca tazmin edilecek tutar, bu sigortanın başkaca tazmin edeceği zarara ek olur fakat hiçbir halde geminin burada sigorta edilmiş bedelini aşmaz.

Bu madde hükümleri uyarınca tazmin edilecek masrafların, sigorta kapsamında ödenecek olan zıya veya hasara ek olduğu 6. Maddede vurgulanmakta ve masrafların buradaki sigorta bedelini aşmayacağı belirtilmektedir. Kısaca dava ve say masrafları bakımından tekne sigortacıları poliçede gösterilen sigorta bedeline kadar sorumlu olurlar.

EK

1878 yılı Ocak ayında Anglia römorkörü Thames Nehri üzerinde Greenwich'ten East India rıhtımına doğru seyrederken tatil edilen okulların öğrencileri ve halk, bacala-

rı nedeniyle "Üç parmaklı Jack" denilen yandan çarklı Anglia römorkörü ve yedeğinde çekilen şeyi alkışlıyordu. Römorkörün yedeğinde çekilen ve biraz da tuhaf tekne içinde, epeyce bir serüven sonrasında Londra'ya getirilen ve Victoria Embankment'a yerleştirilen "Cleopetra's Needle" adı verilen dikilitaş bulunmaktaydı.

Dikilitaş, Mısır'da M.Ö. 1500 yıllarında yaptırılmış ve İskenderiye'ye taşınmadığı için yapıldığı yerde M.Ö. 15 yılına kadar, yüzyıllar boyu, kuma yarı gömülü bir durumda kalmıştır. 1798 yılındaki Fransız-İngiliz savaşı nedeniyle Mısır'a giden General Sir Ralph Abercromby dikilitaşı 1801 yılında bulmuştur. Bu savaşta yaralanan ve ölen General Abercromby'nin son arzusu bulduğu bu dikilitaşı İngiltere'ye götürmekmiş. Osmanlı devleti ile anlaşmazlığı sırasında yardım ettikleri için dikilitaş, Mısır Hidivi tarafından 1819 yılında İngiltere'ye armağan edilmiş, İngilizler de, Napolyon'a karşı 1798 yılında Nil Nehri ve Aboukir Körfezi savaşlarını kazanan Amiral Nelson ve General Sir R. Abercromby anısına, bunu Londra'ya götürmek istemişlerdir. Ancak 400 ton ağırlığında tek bir parça granit olan dikilitaşı Mısır'dan İngiltere'ye taşımak sorun olmuş ve 1878 yılına kadar da gerçekleştirilememiştir.

Erasmus Wilson adında bir cerrahın parasal desteği ile John Wilson bu işe gönüllü olmuş ve hazırladığı özel bir tekne ile yükü dikilitaş Mısır/İskenderiye'den bir römorkör tarafından yedeklenerek Londra'ya çekilirken Biscay Körfezi'nde ağır bir fırtına ile karşılaşmış, çekme halatları kopmuş, tekne başı boş sürüklenirken tekrar yedeklenmek istenmiş ve başarılı olunamamış, teknedeki gemiciler römorköre alınmak istenmiş ancak denizciler azgın dalgalar arasında kaybolmuşlardır. Tesadüf daha sonra oradan geçen bir gemi, tekneyi bulmuş, El Ferrol Limanı'na çekmiş ve oradan da bir başka römorkörle Londra'ya çekilmiştir.

Mehmet YAZICI

Yabancı Basından HABERLER

Adana Depremi Sonrasında Sorumlulukların Sigortalanması Konusu

Depremi neden olduğu fiziki hasarlar, sigortacılar için zaten yeterince sorun yaratmakta iken, en son Türkiye'de meydana gelen deprem, siyasi ve yasal bir takım gelişmelerin etkisiyle bir de "sorumluluk" konusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Depremde 140 kişinin hayatını kaybetmiş olmasının halkta yaratmış olduğu infiale ve suçluların bir an önce bulunup cezalandırma isteğine şaşmamak gerekir. Adana Cumhuriyet Başsavcısı, binaların yapımında kusurlu oldukları gerekçesiyle 6 inşaatçı hakkında tutuklama kararı çıkarmıştır.

Esas olarak, binaların inşası sırasında rüşvet döndüğüne dair bir şüphe veya en azından, deprem tehlikesine son derece açık bulunan ülkenin bu tehlikeye karşı hazırladığı bina yapım talimatlarının yetersiz uygulanması söz konusudur. Bu talimatların ne derece uygulandıkları konusunda

da açık bir şüphe mevcuttur.

Türkiye'de maalesef fazlasıyla meydana gelmekte olan depremler, bir başka yerde aynı derecede meydana geldiği zaman Türkiye'deki kadar bina hasarına neden olmayan şiddetteki depremlerdir. Bu sonuç, bina yapım talimatlarına uyulmuş olsun veya olmasın, aslında inşaat standartlarının yetersiz olduğunu göstermektedir.

Türkiye gibi nüfusun çok hızlı büyüdüğü ve kırsal alandan şehirlere doğru göçün bir hayli fazla olduğu ülkelerde standartları uygulamak elbette ki çok zordur. Ancak, inşaatçıların yapım standartlarına uymadığı bir ülkede, kötümserlik veya ihmal, nedeni ne olursa olsun, sigortacılar için daima potansiyel bir sorun vardır.

Herhangi bir ülke kendisini, bugüne kadar, biraz da

akılsızca davranarak, bu tip bir sorumluluğun sonuçlarına karşı hiç bir tedbir almaksızın maruz bırakmış olsaydı, bu takdirde konuyu geliştirmekte olan ülkeye özgü bir problem ve o ülkenin sigorta sektörünün bir sorunu olarak niteleyip gözardı etmek çok kolay olurdu. Ancak, Türkiye, uzun yıllardır Avrupa Birliği'nin kapısını çalmaktadır ve bu ülke, ekonomik olmaktan çok siyasi nitelikteki itirazlar nedeniyle Avrupa Birliği'nin dışında kalmıştır.

Hata ve sorumlulukların paylaşılması ve yaşanan talihsizliklerin düzeltilmesi gelişmiş toplumlarda hakim bir davranış biçimi olmakla birlikte, bu durum, hiç şüphesiz ki yasaların öncülüğünde sağlanabilmektedir. Florida'da meydana gelebilecek bir kasırga veya Kali-

forniya'daki bir deprem nedeniyle evleri hasarlanmış, özellikle sigorta korumasını tam olarak alamamış kişiler için bu yola başvurmak, cazip bir çıkış yolu olabilir.

Bir çok kişi de, evin yıkılmasına deprem veya kasırganın değil, inşaatı kurallara uygun yapmayanların neden olduğunu iddia edecek ve bu yönde teşvik edileceklerdir.

Gelecekte, sigorta şirketleri için, bir felâket sonrasında mal sigortalarında ne kadar tehlikeye açık olduklarını kontrol etmek yeterli olmayabilir. Sigorta şirketlerinin arşivlerini karıştırarak eski sorumluluk poliçelerini de gözden geçirmeleri söz konusu olabilecektir.

**Insurance Day
Lloyd's List
09.07.1998**

İ N D E K S

(S a y ı 21 - 30)

SİGORTA VE REASÜRANS

Sigorta Şirketlerinin Kârlılığı Ekonomik Faktörlerden Ne Ölçüde Etkilenmektedir?	Sayı 21, sayfa: 24-28
Ülkemizde Terörist Faaliyetlerin Neden Olduğu Sigortalı Hasarlar	Sayı 21, sayfa: 4-9
Standard & Poor's'un En Büyük 100 Reasürör Hakkındaki Yorumları	Sayı 22, sayfa: 25-28
Dünya Reasürans Piyasalarındaki Yeni Gelişmeler ve Trendler (Türk Sigorta Piyasası İçin Bazı Çıkarımlar)	Sayı 23, sayfa: 14-19
Bilgi Çağı ve Sigortacılık	Sayı 23, sayfa: 20-22
Swiss Re'nin Avrupa Sigorta Endüstrisinin Geleceği İle İlgili 10 Varsayımı	Sayı 23, sayfa: 27-32
Kullanılmış Maddelerin İşlenerek Yeniden Kullanılır Hale Getirilmesi (Recycling) ve Bunun Sigortacılığa Etkisi	Sayı 24, sayfa: 38-40
Sigorta Şirketleri Sahte Hasarları Önlemeye Çalışmakta	Sayı 24, sayfa: 41-43
Sigorta Sektöründe Toplam Kalite Yönetimi Uygulaması	Sayı 25, sayfa: 14-22
Şehirleşmenin Tüm Dünyada Yarattığı "Exposure" ve Finansal Piyasa Ürünleri	Sayı 25, sayfa: 23-24
Sigorta Şirketleri Üzerindeki Devlet Müdahalesinin Dayanağı	Sayı 26, sayfa: 4-15
Sigortacılık Sektörümüzün Sorunları ve Çözüm Önerileri	Sayı 26, sayfa: 16-28
"Peşin Hasar" Talebinde Parmak Tetik Üzerinde	Sayı 26, sayfa: 49-51
Sigortacılık Sektörü Pazar Yapısındaki Gelişmeler	Sayı 27, sayfa: 17-18
Sigortacılık Sektöründe İmaj Sorununun Çözümünde Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Kullanılması	Sayı 27, sayfa: 19-28
Türk Sigorta Sektörünü Bekleyen Globalleşme ve Sektörün Bugün İçinde Bulunduğu Sorunlarla Beraber Bugünü Nasıl Karşılacağı Konusunda Görüşler	Sayı 27, sayfa: 29-31
2000 Yılı'nın Neden Olduğu Reasüransa İlişkin Sorunlar	Sayı 27, sayfa: 32-35
Şirket Birleşmeleri ve Kaliteye Yöneliş	Sayı 27, sayfa: 36-40
Sigorta Sektöründe Sistem Denetimi İçin Elkitabı	Sayı 28, sayfa: 4-21
Sigortacılık Faaliyetlerinde İnternet Kullanılması ve Sağlanacak Faydalar	Sayı 28, sayfa: 22-28
Sigortacılıkta Bir Deprem	Sayı 28, sayfa: 36-39
Sigortacıyı Devre Dışı Bırakmak	Sayı 28, sayfa: 40-43
Sigortacılık Sektörünün Temel Sorun Alanları	Sayı 29, sayfa: 6-19
Sigorta Şirketlerinde Teknik Kâr Maksimizasyon Modeli	Sayı 29, sayfa: 20-24
Brokerlar İki Ödeme Arasında Kaldılar	Sayı 29, sayfa: 35-36
Millenium ve Sigortacılık Sektörü Üzerindeki Muhtemel Etkileri	Sayı 30, sayfa: 28-34

YANGIN SİGORTALARI

Doğal Felâketler Sigortalanabilir mi?	Sayı 21, sayfa: 10-18
1995 Yılı Katastrofik Hasarları	Sayı 21, sayfa: 19-20
Ülkemizde Deprem Yönetmelikleri ve Deprem Bölgeleri Haritaları	Sayı 22, sayfa: 4-7
1995 Doğal Felâketler Yılı	Sayı 22, sayfa: 22-25
Deprem Sigortaları	Sayı 25
Tehlikeyi Göze Almak (Seylâp).....	Sayı 28, sayfa: 44-50

KAZA SİGORTALARI

Trafik Hukuksal Koruma Sigortası Üzerine Bir İnceleme Sayı 26, sayfa: 42-48

NAKLİYAT SİGORTALARI

Tekne Sigortası Genel Şartları Hakkında Kısa Bir Açıklama Sayı 22, sayfa: 8-21
Gemilere Sigorta Zorunluluğu Sayı 23, sayfa: 12-13
“Institute Protection and Indemnity Clauses” Hulls-Time Klozu Sayı 24, sayfa: 25-37
Uluslararası Ticaret Terimleri INCOTERMS 1990 Sayı 26, sayfa: 29-41
Sigortalının Görevi Ya da Dava ve Sây Masrafları Sayı 30, sayfa: 35-47

HAYAT VE SAĞLIK SİGORTALARI

Sosyal Güvence Sistemine Bir Ortak Arayışı Sayı 21, sayfa: 20-24
Sosyal Sigortalar Kavramı ve Özellikleri Sayı 23, sayfa: 6-11
Genetik Haritası / Hayat ve Sağlık Sigortaları Sayı 26, sayfa: 52-56
Özel Emeklilik Kurumları Karşısında Hayat Sigortacılığının Rekabet Gücünün Artırılmasına Yönelik Tedbirler ... Sayı 27, sayfa: 6-16
Sağlık Sektöründe Gelişmeler Sayı 29, sayfa: 32-34
Yüksek Enflasyonlu Ülkelerde Özel Hayat Sigortacılığı Uygulamaları ve Türkiye Üzerine Çözüm Önerileri Sayı 30, sayfa: 6-27

SORUMLULUK SİGORTALARI

İş Stresi ve Bu Nedenle İşverene Karşı Açılan Davalar Sayı 23, sayfa: 23-26
AB İle Gümrük Birliği Aşamasında Ürün Sorumluluğu Sigortalarının Türkiye’deki Konumu Sayı 24, sayfa: 4-9
Çeşitli Ülkelerdeki Ürün Sorumluluğu Düzenlemeleri Sayı 25, sayfa: 6-13
İşveren Mali Mesuliyet Sigortası Sayı 28, sayfa: 29-35
Ürün Mali Mesuliyet Sigortası Sayı 29, sayfa: 25-31
Adana Depremi Sonrasında Sorumlulukların Sigortalanması Konusu Sayı 30, sayfa: 48-49

KREDİ SİGORTALARI

Genel Olarak Kredi Sigortası Uygulaması ve Bu Uygulamanın
Ülkemiz Sigorta Firmaları Bağlamında Değerlendirilmesi Sayı 24, sayfa: 10-24

HASARLAR

1996 Yılında Meydana Gelen ve 25.500.000.000 TL’ni Aşan Hasarlar Sayı 24
1997 Yılında Meydana Gelen ve 100.000.000.000 TL’ni Aşan Hasarlar Sayı 28